บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในวิชาภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการสอน
   - 1.1 ความหมายของรูปแบบการสอน
   - 1.2 การพัฒนารูปแบบการสอน
2. วิธีระบบ
   - 2.1 ความหมายของระบบ
   - 2.2 ความสำคัญของระบบ
   - 2.3 องค์ประกอบของระบบ
3. การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
   - 3.1 ความเป็นมาของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
   - 3.2 ความหมายของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
   - 3.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ตามปรัชญาคอนสตรัคติวิซึม (constructivism)
   - 3.4 แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. แฟ้มสะสมผลงาน
5. การจัดการเรียนการสอนภาษาไทย
   - 5.1 ความสำคัญของการสอนวิชาภาษาไทย
   - 5.2 การสอนภาษาไทยแนวทักษะสัมพันธ์
   - 5.3 จิตวิทยาที่ใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

รูปแบบการสอน

ความหมายของรูปแบบการสอน

บุญญา คงผล (2544, หน้า 9 – 10) ได้สรุปความหมายของรูปแบบการสอนว่าหมายถึง โครงสร้างที่แสดงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการสอน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดผลกับผู้เรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537, หน้า 142) กล่าวว่า รูปแบบการสอน หมายถึง แผนงานหรือรูปแบบที่ออกมาเพื่อใช้จัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ผู้เรียนและผู้สอนเผชิญหน้ากันในห้องเรียนหรือในการติวเสริมความรู้และเป็นรูปแบบที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมถึงหนังสือ ฟิล์ม เทป และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ ตลอดจนการกำหนดการสอนระยะยาว แต่ละรูปแบบการสอนจะให้แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามจุดประสงค์ด้านต่าง ๆ ที่กำหนดไว้

กรมวิชาการ (2540, หน้า 1) กล่าวถึงรูปแบบการเรียนการสอนว่าหมายถึง โครงสร้างที่ใช้เป็นแนวในการสร้างกิจกรรมการเรียนการสอนและจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน โดยมีการระบุจุดมุ่งหมายของเนื้อหาที่จะสอน หลักการ กระบวนการเรียนการสอน มีแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน มีรูปแบบที่ชัดเจนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

วรรณี โสมประยูร (2541, หน้า 7) กล่าวว่า รูปแบบการสอน หมายถึง กรอบกระบวนการสอนหรือแบบแผนการสอนที่แสดงกระบวนการจัดขั้นตอนและกิจกรรมการสอนเอาไว้อย่างมีระเบียบและเป็นระบบ ทุกขั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องครูผู้สอนสามารถนำเอาวิธีสอน เทคนิคการสอน กิจกรรมการสอนอื่น ๆ รวมทั้งสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ มาผสมผสานหรือบูรณาการเข้าด้วยกัน แล้วใช้ดำเนินการสอนภายใต้เงื่อนไขของกระบวนการสอนตามลำดับขั้นตอนของรูปแบบการสอนนั้น ๆ เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า รูปแบบการสอน หมายถึง แบบแผนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์

การพัฒนารูปแบบการสอน

จอยส์ และเวล (Joyce & Weil, 1996, pp. 11 – 12) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอนไว้สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบการสอนควรต้องมีปรัชญาและทฤษฎีรองรับ เช่น ทฤษฎีด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ ก่อนที่จะมีการนำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นไปใช้ควรต้องมีการวิจัยเพื่อเป็นการทดสอบทฤษฎี รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบและนำ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อเป็นหลักประกันที่เชื่อถือได้ว่ารูปแบบนั้นใช้ในสถานการณ์จริงได้สะดวกและได้ผลดี ซึ่งการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอาจออกแบบให้ใช้ได้อย่างกว้างขวาง หรือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายหลักเพื่อการพิจารณาใช้รูปแบบ กล่าวคือ ถ้าผู้ใช้นำรูปแบบการสอนไปใช้ตรงกับจุดมุ่งหมายหลักจะทำให้เกิดผลสูงสุดแต่ก็สามารถนำรูปแบบนั้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นถ้าเห็นว่าเหมาะสม แต่ก็อาจทำให้ได้ผลสำเร็จลดน้อยลงไป

กรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 6) กล่าวถึงหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

1. ควรให้อิสระในการเรียนรู้ด้วยตนเองตามกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล ตามทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ควรจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและมีการใช้สื่อประสม

3. ควรมีการใช้สื่อเป็นตัวช่วยผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้แทนการเรียนรู้จากครูผู้สอนโดยตรง

4. ควรมีการสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างครูกับผู้เรียนและผู้เรียนด้วยกันเองโดยยึดกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการประกอบกิจกรรมร่วมกัน

5. ควรให้ผู้เรียนได้ทราบผลการเรียนของตนเองได้ทันที

6. ควรมีการเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดกำลังใจในการเรียนรู้

7. ควรมีการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน ตามความสามารถและความสนใจของผู้เรียน

ฉลอง ทับศรี (ม.ป.ป.) กล่าวถึงหลักการที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลดีว่าจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยตรงและการมีปฏิสัมพันธ์ (active participation and interaction) การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนได้มีสาวนร่วมในกิจกรรมการเรียนที่มีความหมายต่อเขาโดยตรงและได้ทำวัสดุการเรียนการสอนอย่างจริงจัง

2. หลักการฝึกปฏิบัติ (practice) การเรียนรู้สิ่งใหม่จะต้องได้รับสิ่งนั้นมากกว่า 1 ครั้ง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการฝึกปฏิบัติจะทำให้สามารถจดจำได้นานขึ้น สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ตลอดจนถึงขั้นการพัฒนาทักษะ

3. หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual difference) ผู้เรียนมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ การสอนที่ได้ผลดีจะต้องให้ผู้เรียนเรียนได้ตามความสามารถและอัตราความเร็วในการเรียนของตนเอง

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

4. หลักการเสริมแรงหรือการใช้ข้อมูลย้อนกลับ (reinforcement or feedback) ผู้เรียนต้องการทราบว่าสิ่งที่ได้ทำถูกต้องหรือไม่ การให้ข้อมูลย้อนกลับอาจทำได้โดยครูตรวจแบบฝึกหัด เครื่องมือบอก คอมพิวเตอร์ เกม หรืออื่น ๆ

5. เนื้อหาที่มีความเป็นจริง (realistic contexts) คนเราจะจำและใช้ความรู้ที่ได้จากการเรียน จากเนื้อหา จากความเป็นจริง ชีวิตจริงได้ดี

6. หลักการเรียนร่วมกัน (cooperative group) การเรียนด้วยการทำตามคนอื่น การเรียนโดยมีคนติหรือการเรียนจากเพื่อนจะช่วยให้เรียนได้ดี และสร้างกิจกรรมการสอนที่ดี

ขั้นตอนของการพัฒนารูปแบบการสอน

ขั้นตอนหลักของการพัฒนารูปแบบการสอนมี 5 ขั้นตอนดังนี้ (วารินทร์ รัศมีพรหม, 2542, หน้า 48-69)

1. การวิเคราะห์ (analysis phase) เป็นขั้นตอนแรกในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการสอน ซึ่งประกอบด้วยการวิเคราะห์ปัญหา การหารายละเอียดของกิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวข้องกับการสอน คุณลักษณะของผู้เรียน บุคลากร สื่อหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อให้รูปแบบการสอนนั้นเป็นไปได้

2. ขั้นการออกแบบ (design phase) ประกอบด้วย

2.1 การตั้งวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาวิชาให้ถูกต้อง แนะแนวทางให้ผู้เรียนได้ทราบถึงส่วนสำคัญของบทเรียน

2.2 การกำหนดเนื้อหาความรู้และข้อทดสอบ จะต้องกำหนดลำดับขั้นตอนของเนื้อหาความรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ก่อนแล้วและควรทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา เมื่อได้เนื้อหาแล้วก็กำหนดออกมาเป็นบทเรียน ส่วนการออกแบบข้อทดสอบนั้นต้องให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนการสอนที่วางไว้ และต้องมีความแม่นยำ เชื่อถือได้ ถูกต้องและเที่ยงตรง

2.3 การเลือกและการออกแบบสื่อ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม การเรียนโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ เงินทุน และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ใช้สื่อนั้นๆ ได้

3. ขั้นพัฒนา / ผลิต (development / production phase) ประกอบด้วย

3.1 การพัฒนาเนื้อหาความรู้ ทั้งในด้านมโนทัศน์ ข้อเท็จจริง หลักการหรือกระบวนการ ตัวอย่างประกอบเนื้อหา การฝึกปฏิบัติ การใช้ตัวชี้นำ การสรุป การสังเคราะห์ หรือการใช้เครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหา

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

3.2 การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน ในรูปแบบของการทำแผนการสอนโดยคำนึงถึงการจูงใจที่ทำให้ผู้เรียนสนใจ ให้วัตถุประสงค์แก่ผู้เรียน ความสำคัญกับความรู้พื้นฐานที่มีมาก่อนของผู้เรียน การฝึกปฏิบัติ การทดสอบ และการสอนเสริม

3.3 การพัฒนาข้อทดสอบ ทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน ต้องเป็นข้อทดสอบที่ดี วัดความคงเส้นคงวาของผู้เรียนได้ว่าผู้เรียนรู้จริงไม่ใช่ตอบถูกเพราะการคาดเดา ดังนั้นแบบทดสอบจึงต้องเชื่อถือได้ และวัดได้ตรงกับสิ่งที่ต้องการวัดทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ การปฏิบัติ พฤติกรรม ทัศนคติ เป็นต้น

3.4 การพัฒนาสื่อและวัสดุการสอนให้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา กลุ่มผู้เรียน ความพร้อมของเครื่องมือ มีการดูแลขั้นตอนในการผลิตเพื่อให้แน่ใจว่าการผลิตได้ดำเนินไปตามแนวทางของการออกแบบ มีความต่อเนื่อง และมีคุณภาพ

4. ขั้นการนำไปทดลองใช้ (implementation) ต้องทำควบคู่ไปกับการประเมินผลเพื่อให้ได้มีการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลาเป็นการนำเสนอและจัดดำเนินกิจกรรมการสอน สิ่งสำคัญคือการฝึกอบรมให้ผู้สอนมีความสามารถในการนำเสนอเนื้อหานั้น ๆ ในด้านการพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อให้ได้รูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพได้กำหนดให้มีการทดลองสอนเพื่อการปรับปรุงรูปแบบนั้นก่อน โดยนำรูปแบบที่พัฒนาแล้วไปทดลอง (tryout) กับผู้เรียนรายบุคคล แล้วปรับปรุงแก้ไขส่วนบกพร่อง นำไปทดลองสอนกับกลุ่มเล็ก หลังจากที่ปรับปรุงแล้วนำไปสอนจริง ในสภาพแวดล้อมจริงแล้วจึงประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนต่อไป

5. ขั้นการประเมินผล (evaluation / control phase) การประเมินผลเป็นการวัดว่าวงจรของการออกแบบและพัฒนารูปแบบการสอนนั้นสมบูรณ์แล้ว ถ้าการประเมินผลพบว่าจุดใดควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงก็ต้องดำเนินการปรับปรุง การประเมินผลอาจแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

5.1 การประเมินเพื่อการปรับปรุง (formative evaluation) ดำเนินการไปในแบบสร้างสรรค์ เป็นไปในทางบวก แต่ไม่มีกระบวนการในการตัดสินว่าการออกแบบและพัฒนารูปแบบการสอนนี้ดีหรือไม่ โดยทั่วไปแล้วมี 4 ขั้นตอน คือ

5.1.1 การทบทวนโดยผู้เชี่ยวชาญ (expert review) จะกระทำในเนื้อในแท้ของรูปแบบการสอน เช่น ความถูกต้องของเนื้อหา คุณภาพด้านเทคนิคของสื่อการสอน และควรให้ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินผลและให้คำแนะนำ

5.1.2 การประเมินรายบุคคล (one to one evaluation or tutorial tryout) เป็นการประเมินผลที่ได้ทั้งเนื้อในของรูปแบบการสอนและผลการเรียนรู้ การประเมินแบบนี้ จะเป็นการประเมินเกี่ยวกับภาษาเขียนที่ใช้คำผิด การขาดตกหล่นของเนื้อหาความรู้ เทคนิคการใช้

สื่อ ความต่อเนื่องของเนื้อหา ความสอดคล้องของข้อทดสอบกับวัตถุประสงค์

5.1.3 การประเมินกลุ่มเล็ก (small – group evaluation) เป็นการวัดประสิทธิผลของการเปลี่ยนแปลงหลังจากได้ปรับปรุงตามการประเมินรายบุคคลแล้ว และเป็นการค้นหาปัญหาที่ยังเหลืออยู่ อีกทั้งเป็นการวัดว่าผู้เรียนสามารถดำเนินการเรียนรู้เองได้หรือไม่ ถ้าไม่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนมีการใช้ข้อทดสอบก่อน – หลังเรียนสิ่งที่ควรเพิ่มเข้ามาในกระบวนการประเมินผลกลุ่มเล็กคือแบบสอบถามทัศนคติของผู้เรียน เพื่อให้ทราบถึงปฏิกิริยาการรับรู้ของผู้ถูกประเมิน และจุดอ่อนจุดแข็งของรูปแบบการสอนนั้นเพื่อนำมาปรับปรุงรูปแบบการสอนนั้นต่อไป

5.1.4 การประเมินภาคสนาม (field evaluation) เป็นการวัดว่ารูปแบบการสอนที่พัฒนาปรับปรุงแล้วนั้นจะนำมาใช้ในภาคสนามที่เป็นสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนที่แท้จริงได้ผลหรือไม่ กลุ่มผู้เรียนที่ใช้ในการทดลองภาคสนามนี้ประมาณ 30 คน หรือมากกว่านี้เล็กน้อยก็ได้ผู้เรียนและผู้สอนควรดำเนินการเรียนการสอนไปตามปรกติ ผู้ออกแบบและพัฒนารูปแบบการสอนควรได้สังเกตและบันทึกปัญหาต่าง ๆ ในขณะดำเนินการสอนเพื่อให้ได้ข้อมูลเพียงพอที่จะนำไปปรับปรุงรูปแบบการสอนนั้นให้ดีที่สุด

5.2 ขั้นการประเมินผลลัพธ์หรือผลสัมฤทธิ์ (summative evaluation) เป็นการประเมินผลว่าการสอนนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ ความหมายของการประเมินผลลัพธ์จึงเป็นการออกแบบ การรวบรวมข้อมูล และการตีความหมายข้อมูลที่ได้จากการสอนเพื่อเป็นการกำหนดว่า การสอนนั้นมีคุณค่าหรือไม่ อย่างไร หลังจากได้ทำการสอนตามรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นก็จะทำการทดสอบ (posttest) เพื่อให้ทราบถึงระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ นอกจากทดสอบผลสัมฤทธิ์แล้วก็มีการทดสอบทัศนคติเพื่อวัดปฏิกิริยาของผู้เรียนต่อเนื้อหา วัสดุการสอน และต่อกระบวนการสอนทั้งหมด

กล่าวได้ว่า ขั้นตอนการวิเคราะห์นั้นเป็นกระบวนการค้นหาสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ ส่วนขั้นการออกแบบเป็นกระบวนการของรายละเอียดเกี่ยวกับการเรียนรู้ ขั้นตอนการพัฒนาเป็นกระบวนการเขียน การผลิตวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการเรียนรู้ ขั้นตอนการนำไปทดลองใช้เป็นขั้นตอนที่นำเอาโครงการที่จัดทำมาแล้วใช้ในบริบทของสภาพที่เป็นจริง ขั้นตอนสุดท้ายคือการประเมินผลเป็นกระบวนการเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจถึงความเหมาะสมในการสอนหรือการนำเอาโครงการที่จัดทำมาไปใช้ได้

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

วิธีระบบ

ความหมายของระบบ

ระบบ หมายถึง ส่วนรวมทั้งหมดที่ประกอบด้วยส่วนย่อยหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน ประกอบด้วยข้อมูลนำเข้า (input) กระบวนการ (process) ผลลัพธ์ (output) และข้อมูลย้อนกลับ (feedback) (กิดานันท์ มลิทอง, 2540, หน้า 64)

ระบบ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รวมกันและต่างทำหน้าที่ของตนเองอย่างมีระเบียบเพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้ (สงัด อุทรานันท์, 2532, หน้า 5-6)

ระบบ หมายถึง โครงสร้างที่เกิดจากการรวบรวมส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน ให้ทำงานร่วมกันอย่างมีระเบียบเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (สุนีย์ สอนตระกูล, 2535, หน้า 29)

ระบบ หมายถึง ผลรวมขององค์ประกอบย่อยที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมีระเบียบและต่างทำหน้าที่ของตนเองให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2537, หน้า 22)

กล่าวโดยสรุป ระบบ (system) จึงหมายถึง โครงสร้างที่อยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กันอันประกอบด้วยข้อมูลนำเข้า (input) กระบวนการ (process) ผลลัพธ์ (output) และข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ จะทำงานอย่างมีระเบียบ เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ที่วางไว้

องค์ประกอบของระบบ

ระบบการทำงานใด ๆ ก็ตามจะต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน ที่มีความต่อเนื่องกันและมีความสัมพันธ์ดังภาพต่อไปนี้

1. ข้อมูลสู่ระบบ (input) เป็นการกำหนดปัญหา ตั้งวัตถุประสงค์ ป้อนวัตถุดิบ หรือรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ก่อนที่จะดำเนินการ

2. กระบวนการ (process) เป็นการจัดกระทำกับข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ป้อนเข้ามาเพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์

3. ผลลัพธ์ (output) เป็นผลที่ได้ออกมาภายหลังจากการดำเนินงานในขั้นของกระบวนการสิ้นสุดลง

4. ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) เป็นการนำเอาผลลัพธ์ที่ประเมินนั้นมาพิจารณาหาข้อบกพร่อง เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ได้ประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ความสัมพันธ์เกี่ยวกับองค์ประกอบของระบบ แสดงได้ดังภาพที่ 1

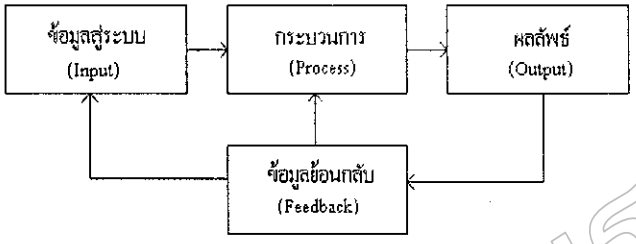

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของระบบ

สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 8) ได้กล่าวถึงการทำงานอย่างมีระบบจะดีกว่าการทำงานอย่างไม่มีระบบ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้คือ

1. การทำงานอย่างเป็นระบบนั้น สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของระบบจะอยู่ด้วยกันอย่างมีระเบียบ ไม่มีความสับสน และไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น

2. การทำงานอย่างเป็นระบบจะเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว ประหยัดแรงงาน เวลา และค่าใช้จ่าย

3. งานทุกอย่างจะสำเร็จตามเป้าหมายและได้ผลอย่างเต็มที่

กล่าวโดยสรุป การทำงานสิ่งใด ๆ ก็ตาม หากดำเนินการให้เป็นระบบแล้วก็จะทำให้งานนั้นดำเนินได้ด้วยความรวดเร็ว เรียบร้อย ประหยัดแรงงาน เวลา และค่าใช้จ่ายและทำให้ได้ผลตามความคาดหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการเรียนการสอนก็เช่นเดียวกัน ถ้าได้มีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบแล้วก็จะทำให้การเรียนการสอนมีคุณภาพดีขึ้น ดังที่กาเย่, บริกส์ และเวเกอร์ (Gange, Briggs & Wager, 1988, p. 5) ได้กล่าวไว้ว่า "การเรียนการสอนที่ออกแบบอย่างมีระบบจะมีผลต่อการพัฒนาเอกัตบุคคลเป็นอย่างมาก"

การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ความเป็นมาของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

โรเจอร์ (Rogers, 1969) เป็นผู้คิดค้นและใช้คำว่า เด็กเป็นศูนย์กลาง (child centered) (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2541, หน้า 6) เขามีประสบการณ์คล้ายคลึงกับมาสโลว์และมีข้อสรุปคล้ายคลึงกัน โรเจอร์เริ่มทำงานเป็นนักจิตบำบัดโดยใช้หลักการของจิตวิเคราะห์และสรุปว่าทฤษฎีนี้มองว่าคนเป็นผู้ที่ช่วยตนเองไม่ได้ ต้องการความช่วยเหลือจากนักจิตบำบัดในการแก้ปัญหา

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

โรเจอร์พยายามหาหลักการทางจิตบำบัด จนในที่สุดเขาได้เสนอทฤษฎีให้คำปรึกษาแบบ "client centered" ซึ่งเน้นความสำคัญของผู้มีปัญหามากกว่าตัวผู้ให้คำปรึกษาทฤษฎีนี้มีลักษณะไม่ชี้นำช่องทาง คือผู้ให้คำปรึกษาจะไม่บอกผู้มารับคำปรึกษาว่าอะไรผิด และจะต้องทำอะไรซึ่งแนวความคิดนี้แตกต่างจากกลุ่มจิตวิเคราะห์และกลุ่มพฤติกรรมนิยมซึ่งมองเห็นว่าการแสดงพฤติกรรมถูกกำหนดจากสิ่งแวดล้อม แต่โรเจอร์กลับมีแนวคิดว่าผู้มารับคำปรึกษาจะเป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของตนเอง (Bichler, 1991, p. 474) ต่อมาเขาได้หันมาสนใจในด้านศึกษา เขาก็สรุปว่าหลักการของ "client centered" สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างได้ผลในการสอน ดังนั้นเขาจึงได้เสนอว่าการจัดการเรียนการสอนควรออกมาในลักษณะของ “ผู้เรียนเป็นสำคัญ” และครูควรจะสร้างสภาพการณ์เช่นเดียวกับที่ใช้ในการให้คำปรึกษา (พรรณี ช. เจนจิต, 2538, หน้า 439) ต่อมามีคำซึ่งแสดงถึงแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในลักษณะคล้ายกันอีกหลายคำ เช่น active learning, participatory learning หรือ learner independence แต่คำว่า child centered จะเป็นคำที่แสดงภาพการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ชัดเจนกว่าคำอื่นๆ เพราะเป็นคำที่สามารถบรรยายถึงสิ่งที่เราหวังจะได้ประสบผลสำเร็จคือระบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ

ความหมายของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ศุภวรรณ์ เล็กวิไล (2543, หน้า 1) กล่าวถึงการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่าเป็นการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541, หน้า 9) กล่าวว่าแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือแนวทางที่มุ่งพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนโดยเน้นให้ความสำคัญกับผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความต้องการมีส่วนร่วมและรับผิดชอบการเรียนรู้ของตน

สุพล วังสินธุ์ (2542, หน้า 45) กล่าวว่า การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นแนวคิดที่เน้นให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ แก้ปัญหาเป็น มีความตระหนัก มีจิตสำนึกและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามปรัชญาคอนสตรัคติวิซึม (constructivism)

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามปรัชญาคอนสตรัคติวิซึม (constructivism) หรือที่นักวิชาการนักการศึกษาหลายท่านเรียนกว่าทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ หรือทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองนี้ แม้จะเป็นทฤษฎีแนวใหม่ที่ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในปัจจุบันแทนทัศนะความรู้แบบเก่าก็ตาม แต่ความจริงแล้วแก่นแท้ของแนวคิดนี้ได้ปรากฏอยู่ในงานเขียนของ

นักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงในอดีต เช่น โซเครติส (Socrates) และพลาโต (Prato) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 45)

เฮนสัน และเอลเลอร์ (Henson & Eller, 1999, p. 363) กล่าวว่า ทฤษฎีของดิวอี้ (Dewey) นักจิตวิทยาชาวอเมริกา และวิก็อทสกี (Vygotsky) นักจิตวิทยาชาวรัสเซีย เป็นรากฐานสำคัญของปรัชญาแนวคอนสตรัคติวิซึม ทั้งสองทฤษฎีให้ความสำคัญกับผู้เรียนว่าจะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำ (active) นอกจากนี้ สุรางค์ โค้วตระกูล (2541, หน้า 210) ยังกล่าวว่าทฤษฎีของเพียเจต์ (Piaget) ก็เป็นพื้นฐานของปรัชญาคอนสตรัคติวิซึมเช่นกัน

ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างความรู้ แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 48-49)

1. การสร้างความรู้เชิงความคิด นักการศึกษาที่มีชื่อเสียงโด่งดัง เช่น ดิวอี้ (Dewey) เพียเจต์ (Piaget) มีความเชื่อคล้ายกันว่า การสร้างความรู้เกิดจากปัจเจกบุคคล ในการสร้างความรู้ ตัวผู้เรียนต้องใช้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางความคิดกับประสบการณ์ส่วนตนร่วมกัน

2. การสร้างความรู้เชิงสังคม – วัฒนธรรม นักการศึกษาที่มีชื่อเสียงโด่งดังในกลุ่มนี้ คือ วิก็อทสกี (Vygotsky) เชื่อว่า การสร้างความรู้เกิดจากกลุ่มบุคคลหรือสังคม การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคมและการมีส่วนร่วมกันระหว่างครูและนักเรียนในการแลกเปลี่ยนพูดจากันอย่างมีความหมาย

การสร้างความรู้เชิงความคิดและการสร้างความรู้เชิงสังคม – วัฒนธรรม ต่างก็เป็นส่วนเสริมเติมเต็มซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้ปรากฏให้เห็นเมื่อครูและนักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดกันอย่างมีความหมายในขณะที่ทั้งสองฝ่ายพยายามที่จะประสานความคิดของแต่ละบุคคล

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541, หน้า 5-6) กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิซึม ไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนสร้างความหมายของสิ่งที่พบเห็น โดยใช้กระบวนการทางปัญญา (cognitive process) ของตน ความหมายเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่สามารถถ่ายทอดจากครูไปสู่ผู้เรียนได้ แต่จะถูกสร้างขึ้นในสมองของผู้เรียนจากความสัมพันธ์ระหว่างประสาทสัมผัสของผู้เรียนกับโลกภายนอก โดยผู้เรียนจะใช้ความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมในการคาดคะเน หรือทำนายเหตุการณ์

2. โครงสร้างทางปัญญาเป็นผลของความพยายามทางความคิด (mental effort) จัดเป็นกระบวนการทางจิตวิทยา หากการใช้ความรู้เดิมของตนทำนายเหตุการณ์ได้ถูกต้องจะทำให้โครงสร้างทางปัญญาของผู้เรียนคงเดิมและมั่นคงมากยิ่งขึ้น แต่ถ้าการคาดคะเนไม่ถูกต้อง

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ผู้เรียนจะประหลาดใจ สงสัย และคับข้องใจหรือที่เพียเจต์กล่าวว่า เกิดภาวะไม่สมดุล (disequilibrium) เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างการคาดคะเนและการสังเกตขึ้น ผู้เรียนมีทางเลือก 3 ทาง คือ

2.1 ไม่ปรับความคิดในโครงสร้างทางปัญญาของตน โดยปฏิเสธข้อมูลจากประสาทสัมผัสและหาเหตุผลที่จะหักล้างข้อมูลจากประสาทสัมผัสออกไป จัดเป็นความเฉื่อยชาทางปัญญา (cognitive inertia) มีหลักฐานจากงานวิจัย พบว่า การยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลง schema ของแต่ละบุคคลเกิดขึ้นได้ยาก (Champagne & Anderson, 1980 อ้างอิงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 131) ผู้เรียนจะไม่สนใจข้อมูลใหม่ที่ได้จากการสัมผัส แต่ยึดติดกับโครงสร้างทางปัญญาของตน

2.2 ปรับความคิดในโครงสร้างทางปัญญาไปในทางที่การคาดคะเนนั้นเป็นไปตามประสบการณ์หรือการสังเกตมากขึ้น ในลักษณะนี้จะเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายขึ้น

2.3 ไม่สนใจที่จะทำความเข้าใจ

โดยสรุป ผู้เรียนสร้างเสริมความรู้ผ่านกระบวนการทางจิตวิทยาด้วยตนเอง ผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาของผู้เรียนได้ แต่ผู้สอนสามารถช่วยผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้โดยจัดสภาพการณ์ทำให้เกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น คือสภาวะที่โครงสร้างทางปัญญาเดิมใช้ไม่ได้ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับประสบการณ์มากขึ้น

เด็กจะสร้างแนวคิดหลักอยู่ตลอดเวลา โดยไม่จำเป็นต้องมีการสอนภายในห้องเรียนเท่านั้น แต่จะได้จากสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ นอกจากนี้การเรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิซึมจะเกิดขึ้นได้ตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติ (active process) ที่เกิดขึ้นเฉพาะตัวบุคคล การสอนโดยวิธีบอกเล่าซึ่งจัดเป็นกระบวนการเชิงรับ (passive process) จะไม่ช่วยให้เกิดแนวคิดหลักมากนัก แต่การบอกเล่าก็จัดเป็นวิธีให้ข้อมูลทางหนึ่งได้

2. ผู้เรียนจะสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้ที่มีอยู่แล้วจากแหล่งต่าง ๆ เช่น สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาเป็นเกณฑ์ช่วยการตัดสินใจ

3. ความรู้และความเชื่อของแต่ละคนจะแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมขนบธรรมเนียมประเพณี และสิ่งที่นักเรียนได้พบเห็น ซึ่งจะถูกใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและใช้เป็นข้อมูลในการสร้างแนวคิดใหม่

4. ความเข้าใจจะแตกต่างจากความเชื่อโดยสิ้นเชิงและความเชื่อจะมีผลโดยตรงต่อ

การสร้างแนวคิดหรือการเรียนรู้

แนวคิดตามปรัชญาคอนสตรัคติวิซึมเชื่อว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยตนเอง สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้งอกงามขึ้นไปได้เรื่อย ๆ โดยอาศัยกระบวนการการพัฒนาโครงสร้างความรู้ภายในของบุคคลและการรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว แนวคิดนี้มีองค์ประกอบ 3 ส่วนด้วยกัน คือ จุดมุ่งหมายหรือความต้องการของผู้เรียน ความรู้เดิมหรือสิ่งที่มีอยู่เดิมของผู้เรียน และสาระหรือสิ่งใหม่ที่จะเรียนรู้ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างทางสติปัญญาของผู้เรียนประกอบด้วยโครงสร้างความรู้ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ และขยายออกไปได้ โดยอาศัยองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ ความรู้เดิม หรือโครงสร้างที่มีอยู่เดิม ความรู้ใหม่ ได้แก่ ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ ความรู้สึก ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่บุคคลรับเข้าไป และกระบวนการทางสติปัญญา หรือทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำความเข้าใจ ความรู้ที่รับมาและใช้ในการเชื่อมโยง และปรับความรู้เดิมและความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน (ทิศนา แขมมณี, 2542, หน้า 9 – 11) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลประสบการณ์ใหม่ ๆ เข้ามาและมีโอกาสได้ใช้กระบวนการทางสติปัญญาของตนในการคิดกลั่นกรองข้อมูลทำความเข้าใจข้อมูล เชื่อมโยงข้อมูล ความรู้ใหม่กับความรู้เดิม การสร้างความหมายข้อมูลความรู้ด้วยตนเอง กระบวนการสร้างองค์ความรู้นี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง อันจะส่งผลถึงความเข้าใจ และการคงความรู้นั้น กระบวนการดังกล่าวหากเป็นไปโดยการริเริ่มของผู้เรียนเองจากการแสวงหา ศึกษา คิดวิเคราะห์ สร้างความหมายและจัดระเบียบความรู้ด้วยตนเอง การสร้างองค์ความรู้นั้นก็จะมีความหมายต่อผู้เรียนมากขึ้น

แนวการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

แนวการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวทางที่มุ่งพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนโดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งมีหลักการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญดังนี้

1. ผู้เรียนจะต้องมีบทบาทการรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนจึงเป็นเจ้าของการเรียนรู้ ครูเป็นเพียงผู้สนับสนุนและเป็นแหล่งความรู้ของผู้เรียน การเรียนรู้จะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน การมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียนด้วยกันและกับครูจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิด ได้เห็นตนเองในแง่มุมที่ต่างจากเดิม และรู้จักจัดการกับชีวิตของตนเองมากขึ้น

2. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนอย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนมีอิสระใน

การเรียนรู้ ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ไม่ใช่แหล่งใดแหล่งหนึ่ง ประสบการณ์การเรียนรู้ของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความเข้าใจจึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำและสามารถใช้การเรียนรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ได้ เมื่อผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบความรู้ด้วยตนเองจะทำให้เขาเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและจดจำได้ดี หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องนี้แล้วจะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนเองต้องการได้

3. เมื่อผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำ จะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะเรียน ดังนั้นจึงควรจัดแหล่งความรู้หรือเตรียมแหล่งความรู้ให้ผู้เรียน แหล่งความรู้ที่สำคัญคือการจัดกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปรึกษา แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ครูจะต้องพยายามจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน ไม่ใช่พิจารณาแต่ผลงานเพียงอย่างเดียวเพราะผลงานที่ดีขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของกระบวนการที่ดีด้วยเช่นกันนอกจากนี้ยังต้องพยายามส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียนด้วย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญควรมีคุณลักษณะดังนี้

1. ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ทำความเข้าใจ สร้างความหมายของสาระข้อความรู้ให้แก่ตนเองและค้นพบข้อความรู้ด้วยตนเอง

2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้น คิด ทำ และแสดงออก เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์ผลงาน

4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือกลุ่มได้เรียนรู้จากกันแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ความคิดและประสบการณ์แก่กันและกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้และปฏิบัติอย่างมีขั้นตอนหรือเป็นกระบวนการหรือด้วยวิธีการของตน

6. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีผลงานจากการปฏิบัติและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองและเพื่อนยอมรับผู้อื่นและนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาตนเอง

8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวินัยและรับผิดชอบในการเรียนและการปฏิบัติงาน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 3 – 4) ได้กำหนดตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยแยกตามพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียนไว้ดังนี้

ตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน

1. นักเรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. นักเรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
3. นักเรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. นักเรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล
5. นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน
6. นักเรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
7. นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข
8. นักเรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน
9. นักเรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจ และเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้
3. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิดฝึกทำและฝึกปรับปรุงตนเอง
6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่มพร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน
7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
9. ครูฝึกฝนกิริยามารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

กระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 2) กล่าวถึงขั้นตอนของกระบวนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่ามี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. ขั้นนำ เป็นการสร้างหรือกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนและให้ผู้เรียนได้เตรียมความพร้อมในการเรียนเพราะผู้เรียนต้องตื่นตัวอยู่เสมอเพื่อเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. ขั้นกิจกรรม ครูผู้สอนต้องจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อช่วยกันเรียนรู้ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ได้ลงมือปฏิบัติ และรู้จักนำไปประยุกต์ใช้ได้

3. ขั้นวิเคราะห์ เป็นการอภิปรายผลจากกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติมีการวิเคราะห์อภิปรายผลงานและความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรมรวมทั้งมีการวิเคราะห์และอภิปรายถึงกระบวนการการเรียนรู้ด้วย

4. ขั้นการสรุปและการประเมินผล ผู้เรียนต้องร่วมกันสรุปและประเมินผลการเรียนรู้โดยมีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาและชี้แนะในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ในการประเมินผลการเรียนจะมีทั้งการประเมินโดยครู เพื่อน ตนเอง หรือผู้ปกครอง

ข้อดีของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1. ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพราะผู้เรียนแต่ละคนต่างก็มีความคิดความเห็น ประสบการณ์ และความชำนาญด้านต่าง ๆ ติดตัวมาด้วยกันทุกคน สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อผู้เรียนมากที่จะได้มีโอกาสร่วมแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์

2. ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ใช้ประสบการณ์ที่เรียนมาก่อนแล้ว เพราะกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดจะจัดในลักษณะปลายเปิด กระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการเติมรายละเอียดลงไป ดังนั้นกรอบแนวคิดอันเดียวกันอาจจะมีรายละเอียดแตกต่างหลายหลากวิธี เมื่อผู้คิดอยู่ต่างกลุ่มกันจะทำให้ค้นพบสิ่งใหม่ๆขึ้นได้อีก

3. ผู้เรียนให้ความสนใจบทเรียนมากขึ้น เพราะผู้เรียนจะต้องปฏิบัติกิจกรรมที่ครูมอบหมาย

4. ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากเพื่อนในกลุ่ม เพราะแต่ละคนมีพื้นฐานทางด้านเนื้อหาวิชาหรือระดับภาษาต่างกัน ในขณะร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ผู้เรียนสามารถช่วยสอนหรือปรับแก้สิ่งผิดให้แก่กันในการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนสามารถดึงเอาความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่มารวมกันได้

5. ผู้เรียนมีความสามัคคีกันในกลุ่ม เพราะผู้เรียนต้องช่วยกันทำงานให้บรรลุ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

เป้าหมาย

วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541, หน้า 15) กล่าวถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่พิจารณาจากลักษณะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ว่าสามารถจำแนกออกเป็น 6 วิธี คือ

1. การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม (indirect instruction)
2. การศึกษารายบุคคล (individual study)
3. การจัดการเรียนการสอนที่สัมพันธ์กับเทคโนโลยี (technology – related instruction)
4. การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการปฏิสัมพันธ์ (interactive instruction)
5. การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ (experiental instruction)
6. การเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning)

ผู้วิจัยได้นำการเรียนรู้แบบร่วมมือมาใช้ในรูปแบบการสอนครั้งนี้เพราะเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจากการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นวิธีการที่เน้นตัวผู้เรียนเป็นหลัก ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดค้นคว้าได้เต็มที่ มีผู้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้หลายท่าน ดังนี้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541, หน้า 38) กล่าวว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆแต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกันโดยที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และในความสำเร็จของกลุ่มทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้รวมทั้งการเป็นกำลังใจให้แก่กันและกัน คนที่เรียนเก่งจะช่วยเหลือคนที่อ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องร่วมรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ความสำเร็จของแต่ละบุคคลคือความสำเร็จของกลุ่ม

อัญชลี เครือคำขาว (2540, หน้า 25 - 26) กล่าวถึง การเรียนแบบร่วมมือ ว่าเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยครูจะแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ภายในกลุ่มจะมีระดับความสามารถที่แตกต่างกัน ผู้เรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกทุกคนต้องรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนและรับผิดชอบงานของกลุ่ม โดยที่ทุกคนจะได้รับผลประโยชน์จากการทำงานกลุ่มเท่าๆกัน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

นลินี ทีหอคำ (2541, หน้า 45) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือ หมายถึง วิธีเรียนแบบหนึ่งที่กำหนดให้นักเรียนทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิด ช่วยเหลือ สนับสนุน รับผิดชอบร่วมกัน เพื่อให้ได้ซึ่งการเรียนรู้ของตนเองและกลุ่ม

พนมพร เผ่าเจริญ (2541, หน้า 226) และศุภวรรณ์ เล็กวิไล(2543, หน้า 1) ก็ให้ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือในลักษณะเดียวกันว่า เป็นการเรียนที่แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 4 - 5 คน และมีสมาชิกในแต่ละกลุ่มเท่ากัน สมาชิกมีความสามารถในการเรียนแตกต่างกันทั้งด้านความสามารถในการเรียน เพศ เชื้อชาติ สมาชิกต้องมีทักษะการทำงานกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกรับผิดชอบในงานที่ร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

โอลิวาส (Olivas, 1991, p. 22) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย 2 - 6 คน ทำงานร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้การเรียนสำเร็จ สมาชิกในทีมจะมีงานที่ต้องเรียนโดยช่วยเหลือกันในการแก้ปัญหาและมีความก้าวหน้าไปด้วยกัน ความสัมพันธ์จะเป็นคะแนนช่วยเหลือกันของสมาชิกภายในกลุ่ม ตลอดจนการเรียนรู้ทักษะจากสมาชิกคนอื่น ๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการจัดกลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันได้มาเรียนรู้ ทำงานร่วมกัน สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะช่วยเหลือ แก้ปัญหา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และรับผิดชอบงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายทางการเรียน

แนวคิดที่สำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

สลาวิน (Slavin, 1995, pp. 1-11 อ้างอิงใน วรรณี โสมประยูร และชาตรี มณีโกศล, 2540, หน้า 1 - 6) ได้กล่าวถึงแนวคิดที่สำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ดังนี้

1. รางวัลหรือสิ่งตอบแทนของทีม (term rewards)
2. ความรับผิดชอบส่วนบุคคล (individual accountability)
3. โอกาสประสบความสำเร็จที่เท่าเทียมกัน (equal opportunities for success)

จอห์น ดี ดับบลิว และคณะ (John, D.W., and others, 1994) สรุปว่าองค์ประกอบพื้นฐานของการเรียนรู้แบบร่วมมือมี 5 ประการคือ

1. การช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยอัธยาศัยอันดี
2. การมีสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในระหว่างการทำงานกลุ่ม
3. การตรวจสอบความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน

ว
371.102
ค1448ก
ค.2
169818

4. การใช้ทักษะระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อยอย่างเหมาะสม

5. การมีกระบวนการในการทำงานกลุ่ม

อดุลศักดิ์ ดวงคำน้อย (2538, หน้า 69) กล่าวว่า วิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เกิดจากความเชื่อที่ว่า

1. การร่วมมือกันเรียนรู้จะสร้างแรงจูงใจในการเรียนได้มากกว่าการเรียนเป็นรายบุคคล

2. สมาชิกที่เข้ากลุ่มกันจะพึ่งพาอาศัยกัน

3. การปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มจะพัฒนาไปถึงทักษะทางสังคม

4. ความรู้สึกที่ดีต่อกันของสมาชิกจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งอื่น ๆ

5. การได้ร่วมมือกันจะทำให้เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น

6. การร่วมมือกันสามารถพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพในงานของตนและในสังคมได้

เบิร์น (Bern, 1981, p. 47 อ้างอิงใน กาญจนา สุจีนะพงษ์, 2539, หน้า 12) ได้กล่าวถึงกฎของกลุ่มในการเรียนแบบร่วมมือไว้ ดังนี้

1. ผู้เรียนทุกคนในกลุ่มต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรม

2. ผู้เรียนต้องเข้าใจว่าการทำงานของตนนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และผลงานของตนเป็นส่วนหนึ่งของผลงานกลุ่ม ซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกสบายใจที่จะขอความช่วยเหลือหรือถามเพื่อนและช่วยเพื่อนในกลุ่ม

3. ผู้เรียนต้องรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม

4. ผู้เรียนที่มีความสามารถสูงจะต้องช่วยเหลือสมาชิกคนอื่น ๆ เพื่อให้ทุกคนในกลุ่มเรียนบทเรียนได้รู้เรื่อง เข้าใจและรู้แจ้งในงานที่ตนรับผิดชอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถูกขอร้อง

5. การถามครู จะต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกในกลุ่ม หรือเมื่อสมาชิกของกลุ่มไม่สามารถช่วยเพื่อนได้แล้ว

จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson & Johnson, 1994, pp. 45 - 50) ได้อธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้การเรียนแบบร่วมมือได้ผลดังนี้

1. เด็กเก่งที่เข้าใจคำสอนของครูได้ดีจะเปลี่ยนคำสอนของครูเป็นภาษาพูดของเด็กอธิบายให้เพื่อนฟังได้และทำให้เพื่อนเข้าใจได้ดีขึ้น

2. เด็กที่ทำหน้าที่อธิบายบทเรียนให้เพื่อนฟังจะเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น ครูทุกคนทราบข้อดียิ่งสอนยิ่งเข้าใจบทเรียนที่ตนเองสอนได้ดียิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

3. การสอนเพื่อนเป็นการสอนแบบตัวต่อตัวทำให้เด็กได้รับความเอาใจใส่และมีความสนใจมากยิ่งขึ้น

4. เด็กทุกคนต่างก็พยายามช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะครูคิดคะแนนเฉลี่ยของทั้งกลุ่ม

5. เด็กทุกคนเข้าใจดีว่าคะแนนของตนมีส่วนช่วยเพิ่มหรือลดค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ดังนั้นทุกคนต้องพยายามอย่างเต็มที่ จะคอยอาศัยเพื่อนอย่างเดียวไม่ได้

6. เด็กทุกคนมีโอกาสฝึกทักษะทางสังคม มีเพื่อนร่วมกลุ่มและเป็นการเรียนรู้วิธีการทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีมงาน ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากเมื่อเข้าสู่ระบบการทำงานอันแท้จริง

7. เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม เพราะการปฏิบัติงานร่วมกันนั้นก็ต้องมีการทบทวนกระบวนการทำงานของกลุ่ม เพื่อให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานหรือคะแนนของกลุ่มดีขึ้น

8. เด็กเก่งจะมีบทบาททางสังคมในชั้นมากขึ้น เพราะเขาจะรู้สึกว่าไม่ได้เรียนหรือหลบไปท่องหนังสือเฉพาะตน เพราะเขามีหน้าที่ต่อสังคมด้วย

9. ในการตอบคำถามในห้องเรียน ถ้าหากตอบผิดเพื่อนจะหัวเราะ เมื่อทำงานเป็นกลุ่มเด็กจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าหากตอบผิดก็ถือว่าตอบผิดทั้งกลุ่ม คนอื่น ๆ อาจจะช่วยเหลือบ้าง เด็กในกลุ่มจะมีความผูกพันกันมากขึ้น

เคลย์ (Kley, 1991, อ้างอิงใน วรรณทิพา รอดแรงค้า , 2541, หน้า 21) กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้แบบร่วมมือกับการเรียนรู้เป็นกลุ่มแบบเดิม ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้แบบร่วมมือ กับการเรียนรู้เป็นกลุ่มแบบเดิม

การเรียนรู้เป็นกลุ่มแบบเดิม (traditional learning)	การเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning)
1. จัดผู้เรียนที่มีความสามารถใกล้เคียงกันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน	1. จัดผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน
2. ผู้เรียนในแต่ละกลุ่มมี 8 – 12 คน	2. ผู้เรียนในแต่ละกลุ่มมี 2 – 4 คน
3. ผู้เรียนไม่ได้รับการกระตุ้นให้แสดงปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน	3. ผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้แสดงปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
4. สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มสามารถทำงานตามลำพังได้สำเร็จเช่น มีใบงานของตนเอง	4. สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มจะช่วยกันทำงานจนสำเร็จ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ตารางที่ 1 ต่อ

การเรียนรู้เป็นกลุ่มแบบเดิม (traditional learning)	การเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning)
5. ไม่มีเป้าหมายที่จะพัฒนาทักษะทางสังคมและทักษะความร่วมมือในการทำงาน	5. เป้าหมายที่สำคัญคือต้องพัฒนาทักษะทางสังคมและทักษะความร่วมมือในการทำงาน
6. ถือว่าครูเป็นแหล่งความรู้หลักเมื่อสมาชิกของกลุ่มมีปัญหากับภาระงานที่ทำ	6. สมาชิกคนอื่นๆ ของกลุ่มถือว่าเป็นแหล่งความรู้หลัก
7. มีการให้คะแนนเป็นรายบุคคล	7. มีการให้คะแนนเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม
8. สมาชิกแต่ละคนมีความรับผิดชอบเฉพาะตน	8. สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มแบ่งความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน
9. ไม่มีกระบวนการกลุ่ม	9. มีกระบวนการกลุ่มเพื่อประเมินหน้าที่ของกลุ่ม

การประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วิธีการวัดและการประเมินที่ยอมรับกันว่าสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การประเมินจากสภาพจริง (authentic assessment) เพราะเป็นวิธีการที่สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของนักเรียนและยังเป็นข้อมูลสำคัญที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2542, หน้า 54 – 55)

เครดเลอร์ (Cradler, 1991) ให้ความหมายของการประเมินความสามารถที่แท้จริง ไว้ว่า เป็นการประเมินจากผลงานหรือสิ่งที่ให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในการใช้ทักษะการคิดและการใช้ความรู้เพื่อการแก้ปัญหา (authentic approach)

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 11) กล่าวว่า การประเมินผลจากสภาพจริง เป็นกระบวนการสังเกต การบันทึกและการรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่ผู้เรียนทำ เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อผู้เรียน การประเมินผลจากสภาพจริงไม่เน้นเฉพาะทักษะพื้นฐานแต่จะเน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการทำงานของผู้เรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริงของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบและผลิตความรู้ ฝึกปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

จริงรวมทั้งพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อสนองต่อจุดประสงค์ของหลักสูตรและความต้องการของสังคม

สวาสนา ประวาลพฤกษ์ (2539, หน้า 50) กล่าวว่า การประเมินผลจากสภาพจริงเป็นการวัดโดยเน้นให้ผู้เรียนได้นำความรู้ แนวคิดในวิชาต่าง ๆ ที่เรียน เพื่อนำมาแก้ปัญหาโดยใช้ทักษะการคิดที่ซับซ้อน (complex thinking) มากกว่าที่จะถามความสามารถขั้นต้นหรือความสามารถย่อย ๆ เป็นการวัดผู้เรียนโดยรวมทั้งด้านความคิด เจตคติ และการกระทำไปพร้อม ๆ กัน

การประเมินจากสภาพจริง เป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ความคิด พฤติกรรม วิธีการปฏิบัติ และผลการปฏิบัติของผู้เรียน การประเมินลักษณะนี้จะมีประสิทธิภาพเมื่อมีการประเมินการปฏิบัติของผู้เรียนในสภาพที่เป็นจริง การประเมินตามสภาพจริง เน้นการประเมินทักษะการคิดอย่างซับซ้อน ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออก รวมถึงวิธีการปฏิบัติและผลการปฏิบัติตามกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการที่ใช้ประเมิน ได้แก่ การสังเกตอย่างเป็นระบบและไม่เป็นระบบ การทำงานกลุ่ม การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ลักษณะที่สำคัญของการประเมินจากสภาพจริง

1. เป็นการประเมินที่กระทำไปพร้อมกันกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลากับทุกสถานการณ์
2. เป็นการประเมินที่เน้นการแสดงออกของผู้เรียนที่แสดงออกมาจริง ๆ
3. เน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเด่นชัด และให้ความสำคัญกับการพัฒนาจุดเด่นของผู้เรียน
4. เน้นการประเมินตนเองของผู้เรียน
5. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์ที่เป็นจริง
6. ใช้ข้อมูลที่หลากหลายมีการเก็บข้อมูลระหว่างการปฏิบัติในทุก ๆ ด้าน
7. เน้นคุณภาพของงานที่ผู้เรียนสร้างขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการความรู้ความสามารถหลาย ๆ ด้านของผู้เรียน
8. เน้นการวัดความสามารถในการคิดระดับสูง (ทักษะการคิดที่ซับซ้อน) เช่น การวิเคราะห์ การสังเคราะห์
9. ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชม ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน และผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

10. เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียนและครูผู้สอน

หลักการที่จำเป็นของการประเมินผลจากสภาพจริง

1. เป็นการประเมินความก้าวหน้า และการแสดงออกของนักเรียนแต่ละคน มิใช่เปรียบเทียบกับกลุ่ม

2. การประเมินผลจากสภาพจริงจะต้องมีรากฐานบนพัฒนาการและการเรียนรู้ทางสติปัญญาที่หลากหลาย

3. การประเมินผลจากสภาพจริงและการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมจะต้องจัดทำให้ส่งเสริมซึ่งกันและกัน

4. ความรู้ในเนื้อหาทั้งทางกว้างและทางลึกจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น

5. การเรียน การสอน การประเมินจะต้องหลอมรวมกัน และการประเมินต้องประเมินอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาที่ทำการเรียนการสอน โดยผู้เรียนมีส่วนร่วม

6. การเรียน การสอน การประเมิน เน้นการปฏิบัติจริงในสภาพที่สอดคล้องหรือใกล้เคียงกับธรรมชาติความเป็นจริงของการดำเนินชีวิตงาน / กิจกรรมการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดงานด้วยตนเอง

7. การเรียนการสอนจะต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพให้เต็มที่ สูงสุด ตามสภาพที่เป็นจริงของแต่ละบุคคล

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลจากสภาพจริง

การประเมินจากสภาพจริงสามารถทำได้หลายวิธีเช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจจากผลงาน รายงาน โครงการ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจรายการ มาตราส่วน-ประมาณค่า การสุ่มเหตุการณ์ นอกจากนี้ยังมีวิธีการประเมินที่ผสมผสานเข้ากับการประเมินจากสภาพจริงและทำให้การประเมินจากสภาพจริงมีความหมายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คือแฟ้มสะสมผลงาน (portfolio) และแนวทางการให้คะแนน (rubric assessment) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการดังนี้

1. การสังเกต การสังเกตเป็นกระบวนการที่ผู้สอนเฝ้าดูพฤติกรรมหรือร่องรอยพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนด้วยอวัยวะสัมผัสตาและหูแล้วจึงบันทึกผลการสังเกตลงในแบบบันทึกข้อมูล การสังเกตเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมด้านการใช้ความคิด การปฏิบัติงาน โดยเฉพาะด้านอารมณ์ ความรู้สึกและลักษณะนิสัยของผู้เรียนซึ่งสามารถทำได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน หรือในสถานที่อื่น ๆ ในการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องกับข้อเท็จจริงควรมีการวางแผนเป็นขั้นตอนในการดำเนินการสังเกต ควรสังเกตเพียงบุคคลเดียวในแต่ละสถานการณ์ และควรสังเกตหลาย ๆ

สถานการณ์เพื่อจะเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลอย่างละเอียด หรือหากสังเกตบุคคลในสถานการณ์เดียวกัน ควรสังเกตหลาย ๆ ครั้งเท่าที่จะทำได้ ผู้สังเกตต้องทำใจเป็นกลาง และจะต้องมีการบันทึกไว้ทุกครั้ง ผู้สังเกตอาจบันทึกแบบพรรณนา แบบให้คะแนน แบบระเบียนพฤติกรรม หรืออาจบันทึกในลักษณะการสำรวจรายการ (checklists) ตามแต่ลักษณะของพฤติกรรม เพื่อนำไปใช้ประกอบการพิจารณาร่วมกับเครื่องมือและวิธีการอื่น ๆ (สมนึก นนธิจันทร์, 2542, หน้า 77 – 81)

2. การประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน (portfolio) เพราะมีความเหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนที่เน้นบทบาทของผู้เรียนที่เกี่ยวกับการริเริ่มหรือสร้างความรู้ความเข้าใจตนเอง และใช้กับสถานการณ์ที่สนับสนุนการทำงานเป็นกลุ่มโดยให้โอกาสผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนและวิพากษ์วิจารณ์ใช้ข้อสังเกตในงานซึ่งกันและกัน

แฟ้มสะสมผลงาน

ความหมายของแฟ้มสะสมผลงาน (portfolio)

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541, หน้า 68) ได้ให้ความหมายของแฟ้มสะสมผลงานไว้ว่า เป็นเอกสารรวบรวมข้อมูล รายงานการทำงานหรือผลการทำงานของผู้เรียนมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ เพื่อประเมินความสำเร็จของผู้เรียนที่สูงกว่าการเก็บเป็นคะแนนเพราะเป็นการสร้างงานหรือแก้ปัญหาจนเกิดเป็นชิ้นงานของผู้เรียน

เอลโบ (Albo 1991 อ้างอิงใน ธนพร แย้มสุดา, 2542, หน้า 39) กล่าวว่าแฟ้มสะสมผลงานเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการประเมินความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ที่มีความตรงในการประเมินสูงแต่ในด้านความเที่ยงของเครื่องมือนั้นต้องการความร่วมมือของครูในการประเมิน

กรมวิชาการ กล่าวถึงแฟ้มสะสมผลงานว่า เป็นการสะสมงานอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อแสดงถึงผลงาน ความก้าวหน้า และสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนในส่วนหนึ่ง หรือหลายส่วนของการเรียนรู้ในวิชา

กล่าวโดยรวมแฟ้มสะสมผลงานเป็นการเก็บรวบรวมผลงานของผู้เรียนอย่างมีจุดประสงค์ โดยผลงานนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความพยายาม ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ประเภทของแฟ้มสะสมผลงาน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จำแนกแฟ้มสะสมงานไว้ 3 ประเภทคือ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

1. แฟ้มสะสมผลงานส่วนบุคคล เช่น แฟ้มสะสมผลงานรวม และแฟ้มสะสมผลงานที่ดีที่สุด

2. แฟ้มสะสมผลงานทางวิชาการ เป็นแฟ้มที่เก็บเฉพาะงานวิชาการของนักเรียน งานทุกชิ้นที่เก็บจะตรวจแล้ว แฟ้มนี้อาจเป็นแฟ้มรายบุคคลหรือกลุ่มก็ได้

3. แฟ้มสะสมผลงานทางวิชาชีพ เช่นแฟ้มสะสมผลงานของครู ผู้บริหาร หรือแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ใช้สมัครเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยหรือใช้สมัครงาน

หลักการสำคัญในการประเมินแฟ้มสะสมผลงาน (กรมวิชาการ, 2539, หน้า 69)

1. ด้านเนื้อหาวิชา จะต้องสะท้อนความรู้ความเข้าใจ เนื้อหาวิชา ทักษะความสามารถ และคุณลักษณะการเรียนของผู้เรียน

2. ด้านการเรียนการสอน จะต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้และผลงานของผู้เรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้หรืองาน และตรวจสอบปรับปรุงด้วยตนเอง รวมทั้งมีการประเมินตนเอง เน้นบรรยากาศการเรียนรู้อย่างอิสระ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาให้คำชี้แนะ กระตุ้น สร้างขวัญและกำลังใจ

3. ด้านความเสมอภาค คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งด้านความสามารถ วิธีการเรียนและความหลากหลายทางสติปัญญา โดยมุ่งพัฒนาศักยภาพของบุคคลไปสู่เกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดให้สูงสุดตามความสามารถของแต่ละบุคคล

กระบวนการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมผลงานมีขั้นตอนพื้นฐาน 4 ขั้นตอน ดังนี้ (สมนึก นนทิจันทร์, 2542, หน้า 106)

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การคัดเลือกชิ้นงานหรือหลักฐาน
3. การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่อผลงาน
4. การประเมินผลงาน

วิธีการประเมินแฟ้มสะสมผลงาน

1. การประเมินตนเองของผู้เรียน เป็นกระบวนการที่สำคัญประการหนึ่งของแฟ้มสะสมผลงาน การประเมินตนเองเป็นการใช้ข้อมูลป้อนกลับ ซึ่งเป็นการสะท้อนภาพการทำงานของผู้เรียน คุณค่าผู้เรียนที่ได้จากการจัดทำแฟ้มงาน เวลาที่ใช้ทำงาน วิธีการทำงาน ความรู้สึก ความต้องการ ตลอดจนอุปสรรคในการทำงาน ครูอาจให้ผู้เรียนเขียนบรรยายความรู้สึกของตนที่มีต่องานที่ทำไปแล้ว

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

2. การประเมินของครู ครูเป็นผู้ประเมินชิ้นงานตามเกณฑ์คุณภาพที่กำหนด เป็นภาพรวม (holistic scoring)

3. การประเมินของกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เพื่อน ผู้ปกครอง ฯลฯ

เกณฑ์การประเมินหรือแนวทางการให้คะแนน (rubric assessment)

เกณฑ์การประเมินเป็นสิ่งสำคัญของการประเมินผลการเรียนโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน ต้องชัดเจนและสามารถสะท้อนคุณภาพของผลงานได้ เครื่องมือที่ใช้เป็นแนวทางประเมินการปฏิบัติงานของนักเรียนเรียกว่า " รูบริค" (rubric) โดยบรรยายคุณภาพของงานที่แสดงความสามารถของผู้เรียนเป็นมาตรวัด (scale)

ลักษณะการให้คะแนนมี 2 แบบ คือ

1. การให้คะแนนเป็นภาพรวม (holistic score) คือการให้คะแนนโดยดูภาพรวมของชิ้นงานว่ามีความคิดรวบยอด การสื่อความหมาย กระบวนการที่ใช้และผลงานเป็นอย่างไร แล้วบรรยายคุณภาพของงานเป็นระดับ

2. การให้คะแนนเป็นรายองค์ประกอบ (analytic score) คือ การให้คะแนนโดยพิจารณาแต่ละองค์ประกอบของงาน และบรรยายคุณภาพของงานแต่ละองค์ประกอบเป็นระดับ

องค์ประกอบของรูบริค (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2541, หน้า73 – 74) ประกอบด้วย

1. แนวทางหรือเกณฑ์ (criteria) ที่จะใช้พิจารณาชิ้นงานหนึ่ง ๆ เช่น งานเขียน 1 ชิ้นมีแนวทางประเมินโดยดูจากจุดมุ่งหมาย การจัดองค์ประกอบต่าง ๆ รายละเอียด ท่วงทำนองการเขียน หลักไวยากรณ์ ตัวสะกด เป็นต้น

2. คำอธิบายถึงระดับคุณภาพของแต่ละแนวทาง ซึ่งอาจเขียนเป็นลำดับตั้งแต่ดีเลิศไปจนถึงต้องปรับปรุง แนวทางอาจกำหนดเพิ่มเติมได้อีกหลายข้อเช่นการใช้หลักไวยากรณ์ ตัวสะกดวิธีการนำเสนอของรายงานชิ้นนี้ คำอธิบายระดับคุณภาพควรให้ชัดเจน กระชับที่สุดเป็นคำอธิบายที่สามารถบอกได้ว่าทำไมจึงดีเลิศ ดี ต้องปรับปรุง หรืออาจใช้เป็นตัวเลข เช่น 1, 2, 3, 4

พอสรุปได้ว่าขั้นตอนการจัดทำเกณฑ์การประเมินประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

1. กำหนดนิยามคุณภาพ โดยกำหนดทักษะที่ต้องการวัดและกำหนดนิยามตัวอย่าง

2. เลือกมาตรวัดใน เชิงปริมาณและ เชิงคุณภาพ

3. กำหนดมาตรฐานคุณภาพ โดยกำหนดเป็นระดับคุณภาพเช่น ระดับ 4 หมายถึง งานยอดเยี่ยม ระดับ 3 หมายถึง งานดี ระดับ 2 หมายถึง งานพอใช้ ระดับ 1 หมายถึง งานต้องปรับปรุง

กูดริช (Goodrich, 1997) ได้เสนอให้ใช้คะแนนรูบริค (scoring rubric) เป็นวิธีในการประเมินผลความสามารถของผู้เรียน ซึ่งคะแนนรูบริค คือเครื่องมือในการให้คะแนนที่ประกอบด้วยรายการที่เป็นเกณฑ์ในการประเมินผลงานว่าจะประเมินในเรื่องใด เช่น เป้าหมาย การจัดระบบระเบียบงาน รายละเอียด และในขณะเดียวกันก็แสดงระดับคุณภาพของผลงานจากระดับดีเลิศจนถึงระดับต่ำสุด ซึ่งกูดริช สนับสนุนว่าคะแนนรูบริคและแฟ้มสะสมผลงาน สามารถนำมาใช้ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

คะแนนรูบริค มีผลดีต่อการเรียนการสอนหลายประการ กล่าวคือ

1. เป็นเครื่องมือที่มีพลังในการเรียนการสอนและการประเมินผล สามารถที่จะนำมาใช้ในการปรับปรุงความสามารถของผู้เรียนได้เท่า ๆ กับการตรวจสอบความสามารถของผู้เรียน โดยการแสดงให้เห็นความคาดหวังของผู้สอนต่อผู้เรียนอย่างชัดเจนและแสดงให้เห็นว่าทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายนั้นซึ่งจะทำให้เกิดผลในด้านการพัฒนาความสามารถและการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. เป็นแนวทางให้นักเรียนประเมินตนเองในความรับผิดชอบต่องานของตนเอง

3. สามารถลดปริมาณเวลาของผู้สอนที่ใช้ในการประเมินผลงานของผู้รียนและทำให้ผู้เรียนได้ข้อมูลย้อนกลับทันที เกี่ยวกับจุดดี – จุดด้อยของตนเอง

การจัดการเรียนการสอนภาษาไทย

ความสำคัญของการสอนภาษาไทย

ภาษาไทยมีความสำคัญมากเนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างคนไทยทั้งชาติ ทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ภาษาไทยเป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของคนในชาติ ตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประจำชาติอย่างหนึ่งที่น่าภูมิใจและควรแก่การรักษาไว้ ความสำคัญของภาษาไทยอีกประการหนึ่งคือ ช่วยให้ผู้ที่มีความสามารถทางภาษาประสบความสำเร็จในชีวิต หรือในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ผู้ที่มีความสามารถทางภาษาสูง เมื่อเกิดความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ก็สามารถใช้ภาษาไทยพูดหรือเขียนแสดงความคิดนั้น ๆ ออกมาเป็นที่ประจักษ์ให้ผู้อื่นได้รับรู้ ก็จะเป็นที่ชื่นชอบของบุคคลโดยทั่วไปได้ บางคนมีพรสวรรค์พิเศษสามารถพูดได้ดีหรือเขียนได้เก่งด้วยก็ยิ่งได้รับความสำเร็จจากความสามารถทางภาษา บางคนเป็นนักอ่าน นักฟัง เมื่อได้อ่านมาก ฟังมาก ก็จะทำให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้แตกฉานในศิลปะ และวิทยาการต่าง ๆ

นอกจากนั้นภาษาไทยยังเป็นปัจจัยสำคัญในอันที่จะศึกษาหาความรู้ในสาขาวิชาการทุกแขนง แม้มีตำรา หนังสือวิชาการเป็นภาษาต่างประเทศมากมาย แต่การที่จะศึกษาเข้าใจให้

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ลึกซึ้งแล้วในหมู่คนไทยคงไม่มีอะไรดีไปกว่าที่ได้ศึกษาโดยการฟังหรือการอ่านภาษาไทย (สุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทรัมพรรย์, 2536, หน้า 3)

บุญถิ่น อัตถากร (2514, หน้า 292) กล่าวว่า " การเรียนการสอนภาษาไทยเป็นเรื่องใหญ่ และสำคัญอย่างยิ่งของคนไทย เพราะในปัจจุบันเป็น means ของการศึกษาวิชาการทุกแขนงทุกสิ่งทุกอย่างในการดำรงชีวิต เราใช้ภาษาสำหรับคนไทยทุกคน วิชาภาษาไทยสำคัญยิ่งกว่าวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์หรืออะไรทั้งสิ้น แต่เป็นแขนงวิชาที่ถูกทอดทิ้งและได้รับการเอาใจใส่น้อยที่สุด"

ความสำคัญของการสอนภาษาไทยอาจสรุปได้ดังนี้ (ขจรศรี ชาติกานนท์, 2540, หน้า 13)

1. ช่วยให้เกิดความเข้าใจในการติดต่อสื่อสารระหว่างคนในชาติให้มีความเข้าใจตรงกันทั้งการพูด การฟัง การอ่าน และการเขียน

2. ช่วยให้เกิดความรักในวัฒนธรรมของตนเอง ควรรักษาสืบทอดต่อไป

3. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้และนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิชาอื่น ๆ ต่อไป และสามารถนำไปประกอบอาชีพได้เช่น นักพูด นักเขียน นักการเมือง เป็นต้น

ในอดีตการสอนภาษาไทยอาจแคบอยู่คือสอนเฉพาะความรู้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นการสอนอันมีความหมายแค่เพียงกิจกรรมที่ครูจัดให้ผู้เรียนได้รับความรู้ซึ่งมีแต่ในห้องเรียนเท่านั้น ไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะทางภาษาของตนเท่าที่ควร แต่ปัจจุบันแนวคิดทางการศึกษาเปลี่ยนไป กระบวนการเรียนการสอนก็เปลี่ยนไปเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิด และหลักสูตรการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดแก้ปัญหาตามสภาพความเป็นจริงมากขึ้น เพราะการเรียนรู้ภาษาที่ยึดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของภาษาจะไม่สามารถพัฒนาความสามารถทางการสื่อสารของผู้เรียนได้ การสอนภาษาโดยให้มีการแก้ไขข้อผิดพลาดนั้นมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้กฎเกณฑ์อย่างมาก (Krashen, 1983)

หลักสูตรมัธยมศึกษาต้อนต้นพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดจุดประสงค์ในการเรียนวิชาภาษาไทยไว้ 7 ข้อ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 9)

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักภาษา
2. เพื่อให้สามารถใช้ภาษาได้ถูกต้อง เหมาะสมกับวัย
3. เพื่อให้สามารถฟังและอ่านได้อย่างมีวิจารณญาณ
4. เพื่อให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน และมีรสนิยมในการเลือกอ่านหนังสือ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

5. เพื่อให้เห็นความสำคัญของภาษาไทยในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารของคนในชาติ และเป็นปัจจัยในการสร้างเสริมเอกภาพของชาติ

6. เพื่อให้เห็นคุณค่าของวรรณคดี และงานประพันธ์ที่ใช้ภาษาอย่างมีรสนิยมในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมของชาติ

7. เพื่อให้สามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

จะเห็นได้ว่าแนวการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะดังนี้ (กรมวิชาการ, 2540, หน้า 56)

1. เรียนรู้จากในชั้นเรียน เป็นการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้สอน หรืออธิบายเกี่ยวกับเนื้อหา ที่เป็นหลักการ ทฤษฎี การเรียนรู้วิธีนี้จะกำหนดคาบเวลาเรียนไว้อย่างชัดเจนในตารางสอน

2. เรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาได้ด้วยตนเองโดยการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้และด้วยวิธีการต่าง ๆ

3. เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ไปพร้อมกับการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งอาจเป็นการปฏิบัติในรูปของกิจกรรม การทำงานหรือการประกอบอาชีพ

การสอนภาษา

การสอนภาษาในปัจจุบันมุ่งสอนคนไม่ใช่สอนหนังสือ โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. การเรียนรู้ภาษา ควรประกอบด้วยการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนโดยเฉพาะการอ่านในใจใช้มากในชีวิตประจำวัน ส่วนการเขียนเพื่อการติดต่อสื่อสารรวมไปถึงการคิดความเข้าใจในการแสดงออกต่าง ๆ อย่างประณีตชัดเจน ต้องอาศัยทักษะหรือการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีพอสมควร นอกจากสอนให้รู้ให้เข้าใจภาษา การใช้ภาษาอย่างมีหลักเกณฑ์ครบตามกระบวนการสอนอย่างที่เรียกว่าสอนให้รู้จริงและทำจริง

2. การสอนที่เน้นพัฒนาการทางภาษานั้นจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักใช้ภาษาทั้งในฐานะผู้รับภาษา (ฟังและอ่าน) และผู้ส่งภาษา (พูดและเขียน) ต้องรับรู้ความรู้ทางภาษาที่ถูกต้องเหมาะกับการเปลี่ยนแปลงของภาษาตลอดเวลา ได้รับการฝึกฝนการใช้ทักษะต่าง ๆ ตามวิธีธรรมชาติของกระบวนการใช้ภาษาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

3. การเรียนภาษาควรเป็นการเรียนด้วยความพอใจ ไม่ควรบังคับหรือฝืนใจเรียน เพราะจะต้องนำไปใช้ในชีวิตจริง ผู้สอนควรปรับปรุงวิธีการ โดยนำหลักจิตวิทยาและภาษาศาสตร์มาช่วยในการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเต็มใจและตั้งใจฝึกฝนด้วยความรู้สึกในคุณค่าของการเรียน

ครูต้องระลึกเสมอว่าการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันนั้นมีการผสมผสานทั้งการฟัง

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

การพูด การอ่าน และการเขียน ดังนั้นในการสอนภาษาจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมภาษาให้มีทักษะทั้งสี่สัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา

การสอนภาษาไทยแนวทักษสัมพันธ์

การสอนภาษาไทยแนวทักษสัมพันธ์ เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะทั้งด้าน การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน อย่างประสานสัมพันธ์กัน รวมทั้งทักษะการแสดงกิริยาท่าทางประกอบอย่างเหมาะสม นอกจากนี้เนื้อหาในหนังสือเรียนในระดับมัธยมศึกษา ยังจัดให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันกับ วรรณคดี หลักภาษา และการใช้ภาษาอีกด้วย กล่าวได้ว่า การสอนภาษาไทยแนวทักษสัมพันธ์จะต้องจัดการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กับสิ่งต่อไปนี้ (ศศิธร ธัญลักษรานันท์, 2542, หน้า 157 - 158)

1. สัมพันธ์ทักษะ ได้แก่ ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน รวมทั้งทักษะการแสดงกิริยาท่าทางประกอบ และทั้งสี่ทักษะนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับความคิด

2. สัมพันธ์เนื้อหา ได้แก่ การสอนให้สัมพันธ์กับวรรณคดี หลักภาษาและการใช้ภาษา

ความจำเป็นที่ต้องมีการสอนทักษสัมพันธ์ (สุจริต เพียรชอบ, 2538, หน้า 96 –97)

1. ทักษะทางภาษานั้นสัมพันธ์กันเองอยู่แล้วตามธรรมชาติ
2. การใช้ภาษาของมนุษย์ในชีวิตประจำวันต้องมีการรับสารและส่งสารอยู่ตลอดเวลา
3. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น จะต้องมีปฏิกิริยาโต้ตอบทางภาษาเกิดขึ้นต่อเนื่องกัน ฉะนั้นการที่บุคคลจะใช้ภาษาอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องรับการฝึกฝนในเชิงทักษสัมพันธ์
4. การสอนเนื้อหาทางวิชาภาษาไทยนั้น หากสอนเรื่องหนึ่งใดโดยเฉพาะ เช่น สอนหลักภาษาก็มุ่งแต่หลักภาษา โดยมิได้คำนึงถึงเนื้อหาหลักภาษาที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดี หรือการใช้ภาษาแล้วจะทำให้เนื้อหาหลักภาษานั้นแห้งแล้ง ปราศจากคุณค่าและไม่น่าสนใจแต่ประการใด
5. ในปัจจุบันแนวโน้มการสอนภาษาไทยนั้น ไม่ว่าจะเป็นการสอนเนื้อหาวิชา หรือทักษะใดๆ ก็ตาม มุ่งที่จะจัดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากทั้งนี้เพื่อให้การเรียนการสอนสนุกสนานน่าสนใจ และมีความหมายแก่ชีวิตของนักเรียนการสอนแบบทักษสัมพันธ์ช่วยให้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้มากมายหลายประเภท
6. การเรียนการสอนตามแนวใหม่ ไม่ว่าจะเป็นวิชาใดก็ตาม มุ่งตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ และการเรียนการสอนจะประสบผลดี ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมด้วยตนเอง และยิ่งได้กระทำกิจกรรมมากเท่าใด ก็จะเกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น การสอนแบบทักษสัมพันธ์ ถ้าได้จัดวางแผนการสอนให้ดีแล้ว นักเรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมได้เป็นอย่างมาก
7. หลักสูตรในปัจจุบันเน้นเรื่องการบูรณาการ ในสายวิชาภาษาไทยแม้จะไม่ได้ออก

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

มาในรูปของบูรณาการก็เน้นในเรื่องของทักษะสัมพันธ์ จึงจำเป็นที่ครูจะต้องจัดการเรียนการสอนแบบทักษะสัมพันธ์เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตร

จึงพอสรุปได้ว่าในการสอนภาษาไทยนั้นควรจะต้องประกอบไปด้วย การใช้ภาษา การเข้าใจภาษา หลักภาษา วรรณคดี และการสอดแทรกวัฒนธรรมของภาษาเข้าไป สำหรับการใช้ภาษานั้น ประกอบไปด้วยทักษะ 4 ทักษะ คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน ในแง่ของการสื่อสารนั้นจะประกอบไปด้วยทักษะที่ใช้ในการรับสาร (receptive skills) ซึ่งได้แก่ทักษะการฟัง การอ่าน และทักษะในการส่งสาร (expressive skills) ซึ่งประกอบด้วยทักษะการพูดและการเขียน โดยทั่วไปการใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันจะต้องมีการส่งสารและรับสารอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นในการฝึกฝนให้นักเรียนได้ใช้ทักษะภาษาให้สัมพันธ์กันจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

จิตวิทยาที่ ใช้ ในการเรียนการสอนภาษาไทย

เพียเจท์ กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนควรให้มีความสอดคล้องกับผู้เรียนแต่ละวัย เด็กระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 – ม.3) ซึ่งมีอายุระหว่าง 13 – 15 ปีนั้น กำลังจะเปลี่ยนระดับสติปัญญาจากขั้นความคิดเชิงรูปธรรมมาเป็นความคิดเชิงนามธรรม เด็กสามารถคิดในเรื่ององค์ประกอบต่าง ๆ ในเชิงนามธรรม ความน่าจะเป็น และการคิดอย่างมีเหตุผลได้ ดังนั้นครูผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่ม ได้อภิปรายและแสดงความคิดเห็น ฝึกให้เขียนเรียงความรายงาน ศึกษาค้นคว้าทดลองเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น การฝึกให้คิดหาเหตุผลที่สอดคล้องกับลักษณะของบทเรียนในขณะเดียวกันก็ควรส่งเสริมความมีอิสรภาพของเด็กให้เด็กช่วยกันสร้างระเบียบและกฎเกณฑ์ของกลุ่มและของห้องเรียน (มาลี จุฑา, 2542, หน้า 116)

ในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยครูผู้สอนควรนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการประกอบการเรียนการสอนเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของผู้เรียนมากขึ้น ทำให้การวินิจฉัยปัญหาและการตัดสินใจเที่ยงตรงและดีขึ้น ช่วยให้วางแผนการเรียนการสอนได้ตรงกับสภาพความเจริญเติบโตและการเรียนรู้ของผู้เรียนและแก้ปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้ หลักจิตวิทยาที่ต้องนำมาใช้มี 2 กลุ่มคือ

1. จิตวิทยาการศึกษา (educational psychology) ช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กรรณิการ์ พวงเกษม (2535, หน้า 35 - 43) กล่าวว่าหลักจิตวิทยาการศึกษาที่นำมามาใช้ประกอบการเรียนการสอน มีดังนี้

1.1 ความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual difference) เด็กทุกคนมีความแตกต่างกันในเรื่องลักษณะนิสัย สติปัญญา ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติหากครูคำนึงถึงหลักนี้แล้วอาจคิดหาวิธีที่สอนส่งเสริมให้เด็กแสดงออกซึ่งความถนัดของเขาได้

1.2 ความพร้อม (readiness) เป็นสภาพความเจริญเติบโต ความรู้สึกพื้นฐานและความสนใจอันประกอบด้วยวุฒิภาวะ ประสบการณ์ ความต่อเนื่องของบทเรียน ที่จะทำให้การเรียนพร้อมที่จะรับรู้ในสิ่งที่ครูจะป้อนให้

1.3 กระบวนการเรียนรู้ (learning process) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการมีประสบการณ์ตรง การฝึกปฏิบัติ และการได้มีปฏิกิริยากับสิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้มีขั้นตอนของความรู้ 4 ระดับคือ ข้อมูล มโนทัศน์ การวิเคราะห์ และหลักการ

1.4 การเรียนรู้โดยการฝึกฝน (law of exercise) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีต่อเมื่อได้มีการฝึกฝนหรือการกระทำซ้ำ ๆ ยิ่งทำได้มากเท่าใดก็จะช่วยให้มีทักษะดีขึ้นเท่านั้นขอให้จำไว้ว่าการฝึกฝนบ่อย ๆ จะทำให้เกิดความแม่นยำในเนื้อหาดีขึ้นโดยเฉพาะเรื่องการใช้ภาษา การเขียนและการอ่าน ถ้าได้ทำบ่อย ๆ ความชำนาญก็จะเกิดขึ้น เขียนผิดน้อยลง อ่านได้ถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น

1.5 การเรียนรู้โดยการกระทำ (learning by doing) ภาษาไทยเป็นวิชาทักษะ ผู้เรียนจะมีความคล่องแคล่ว ชำนิชำนาญในทักษะภาษาเพราะประสบการณ์ตรง ได้ลงมือทำเอง การเรียนภาษาไทยโดยมีครูเป็นผู้บรรยายโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือกระทำหรือมีโอกาสน้อยมาก ผู้เรียนจะได้รับประโยชน์จากการเรียนน้อยที่สุด การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาและลงมือทำจริงจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้แน่นขึ้น

1.6 กฎแห่งผล (law of effect) มีหลักความจริงว่า เมื่อได้เรียนแล้วผู้เรียนย่อมต้องการจะทราบผลการเรียนของตนว่าเป็นอย่างไร เป็นที่พอใจของผู้สอนหรือไม่ ฉะนั้นเมื่อมีงานให้ผู้เรียนทำแล้วผู้สอนควรรีบตรวจและส่งคืน แจ้งผลให้ทราบโดยเร็ว การเขียนติชมก็ควรทำด้วยความระมัดระวัง การใช้ถ้อยคำถ้ามีทั้งติและชม ควรชมก่อนติ การติควรเป็นการติเพื่อก่อ มีข้อเสนอแนะลงไปด้วย ผู้เรียนจะได้ทราบส่วนดีที่ภูมิใจ และส่วนบกพร่องที่ต้องแก้ไข ถ้าผู้สอนเข้าใจกฎแห่งผลทำได้อย่างเหมาะสมแล้วผู้เรียนจะมีความพอใจที่ได้ทราบผลการเรียนโดยรวดเร็ว ถ้าบกพร่องก็พยายามเรียนรู้ใหม่

1.7 กฎแห่งการนำไปใช้ (law of use and disuse) การเรียนรู้จะเกิดผลดีเมื่อนำความรู้นั้นไปใช้ ตรงข้ามถ้าไม่นำไปใช้พอเวลาผ่านไปนาน ๆ เข้าก็จะลืมยิ่งเป็นวิชาภาษาเรียนแล้วไม่ใช้จะเกิดการลืมได้ง่ายที่สุด

1.8 กฎแห่งแรงจูงใจ (law of motivation) ครูควรพยายามสร้างสถานการณ์ที่เป็นสิ่งเร้าเพื่อจูงใจ ให้ผู้เรียนสนใจเรียน ตั้งใจฝึกฝนทักษะ และมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาไทย

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

1.9 การเสริมกำลังใจ (reinforcement) นอกจากครูเป็นผู้ทำแล้วผู้เรียนด้วยกันก็ควรมีส่วนด้วยและนิยมทำได้หลายวิธี เช่น การเสริมกำลังใจด้วยวาจา ท่าทาง การให้มีส่วนร่วมโดยกลุ่มผู้เรียนและการให้รางวัล

2. จิตวิทยาพัฒนาการ (developmental psychology) เป็นวิชาที่ศึกษาความเจริญเติบโตทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาเพื่อช่วยให้การเรียนการสอนได้ผลดี จิตวิทยาพัฒนาการแบ่งพัฒนาการของมนุษย์ออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ (ขจรศรี ชาติกานนท์, 2540, หน้า 120 -122)

2.1 พัฒนาการทางกาย (body development) ความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของเด็กวัยรุ่นจะเป็นไปอย่างรวดเร็วเห็นได้ชัดระหว่างเด็กหญิงกับเด็กชายจะมีความแตกต่างกันมาก ครูพึงสังเกตพฤติกรรมเหล่านี้ เด็กชายอาจเก้งก้างจึงชอบนั่งมากกว่าจะลุกขึ้นยืนทำกิจกรรมใด ๆ ครูไม่ควรเคี่ยวเข็ญมากเกินควร เด็กชายวัยรุ่นเสียงเริ่มแตกพร่า อาจไม่ชอบอ่านทำนองเสนาะ ครูอาจแก้ไขด้วยการให้นักเรียนหญิงอ่านเป็นแบบหรือให้ฟังเทปโดยมุ่งให้รู้มากกว่าปฏิบัติ สัดส่วนและความเจริญเติบโตของร่างกายของเด็กวันนี้อาจแตกต่างกันมาก มีอ้วน ผอม เตี้ย สูง ครูพึงสังเกตพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่จะทำให้เด็กเกิดผลเป็นปมด้อย พลอยมีทัศนคติไม่ดีต่อผู้สอน และเบื่อวิชาภาษาไทยได้

2.2 พัฒนาการทางด้านอารมณ์ (emotional development) เด็กวัยรุ่นอาจมีอารมณ์รุนแรง เปลี่ยนแปลงง่าย จิตใจอ่อนไหว หรือลังเลใจเพราะความเจริญทางกายโดยรวดเร็วทำให้อารมณ์ปรวนแปรง่าย การจัดสภาพการเรียนการสอนพึงคำนึงถึงสภาพดังกล่าวดังนี้

2.2.1 ควรมีวิธีการเร้าใจในการสอน โดยอาจทำเป็นช่วง ๆ ไม่ให้ขาดตอน อาจจะจัดกิจกรรมแทรกบทเรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าวิชาภาษาไทยน่าสนใจ น่าสนุก มีคุณค่ามากมายหลายด้าน

2.2.2 ตัวครูเองต้องสอนอย่างรู้สึกสนุก ยิ้มแย้ม แจ่มใส พร้อมเต็มใจที่จะช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้เรียน

2.2.3 การจัดกิจกรรมใด ๆ ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีการเสริมกำลังใจอย่างเหมาะสม

2.2.4 ครูควรอธิบายสิ่งที่ผู้เรียนทำผิดพลาดบกพร่อง ควรสร้างความเข้าใจพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่จะไปสะกิดอารมณ์ ทั้งในระหว่างสอนและการเขียนบันทึกในตอนตรวจงานที่ส่งคืนแก่ผู้เรียน

2.2.5 ครูไม่ทำตัวเป็นตุลาการในทางภาษาและการสอนควรเปิดโอกาสให้

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ผู้เรียนวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความรู้สึกนึกคิดได้เต็มที่

2.3 พัฒนาการทางสังคม (social development) เด็กระดับมัธยมเป็นวัยรุ่นที่กำลังสนใจตนเอง ต้องการแสดงว่าตนเองมีความสำคัญ และอยากให้ผู้ใหญ่หรือคนทั่วไปยอมรับในความรู้ ความสามารถของตน แม้แต่ในหมู่เพื่อนวัยเดียวกันก็อยากเป็นคนสำคัญ ดังนั้นเด็กวัยนี้จึงมักนิยมการเอาแบบอย่างคนที่เห็นว่าเด่นดังเป็นพิเศษประทับใจ ครูจึงพึงตระหนักเรื่องนี้ให้มาก การสอนควรอยู่ในลักษณะดังนี้

2.3.1 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามอภิปรายความรู้อย่างกว้างขวางทั้งใน และนอกห้องเรียน

2.3.2 สนับสนุนให้ได้แสดงความรู้ความสามารถในทางภาษา วรรณคดี และอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับการเรียนภาษาไทยให้มากที่สุด เช่น จัดให้มีการโต้วาทีหรืออภิปรายระหว่างผู้เรียนร่วมชั้น หรือต่างชั้น ต่างโรงเรียน ฯลฯ

2.3.3 จัดกิจกรรมที่ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมได้มากที่สุด ให้แสดงแนวคิดวิธีการดำเนินการด้วยตนเองให้มากที่สุด ครูเป็นเพียงผู้คอยดูแลช่วยเหลืออยู่ห่าง ๆ อย่างมีเหตุผล และอยู่ในขอบเขตอันเหมาะสม

2.3.4 จัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านภาษาไทยให้มากขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้แสดงความสามารถให้ประจักษ์ เช่น การจัดตั้งชุมนุมนักอ่าน ชุมนุมวรรณศิลป์ ชุมนุมปาฐกถา ฯลฯ

2.3.5 หาโอกาสที่จะนำผู้เรียนไปร่วมกิจกรรมภาษาไทยที่หน่วยงานหรือสถาบันอื่นจัดขึ้น เช่น การชมงานนิทรรศการต่าง ๆ การแข่งขันอ่านฟังเสียง

2.4 พัฒนาการทางสติปัญญา (intellectual development) เด็กวัยรุ่นนอกจากความเจริญด้านร่างกายเป็นไปอย่างรวดเร็วแล้ว ด้านสติปัญญาก็เป็นไปอย่างรวดเร็วเช่นกัน ในกรณีปรกติเด็กวัยนี้จะเริ่มสนใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองมากขึ้น สนใจใคร่จะได้เป็นผู้นำหรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ครูพึงดำเนินการสอนเพื่อสนองความต้องการนั้น ๆ ดังนี้

2.4.1 เนื้อหาที่จะสอนไม่ควรยึดตามหลักสูตรจนเกินไป พึงระลึกในการสอนว่าเป็นความรู้หรือไม่ถ้าเป็นความรู้และความจริงแต่ไม่เกิดประโยชน์ก็ยังไม่จำเป็นต้องนำมาสอน ควรพิจารณาเรื่องแต่ละเรื่องด้วยความระมัดระวังว่า ควรเป็นเรื่องที่ผูกพันกับชีวิตและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

2.4.2 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสและบทบาทในการแสวงหาความรู้ให้มากที่สุดขณะเดียวกันครูต้องคอยช่วยเป็นที่ปรึกษาในทางที่เหมาะควรแก่ความพอดี ไม่ควรปล่อยตามใจมากเกินไป

2.4.3 พยายามใช้สื่อการสอนมากกว่าตัวครู ควรมอบหมายให้ผู้เรียนไปค้นคว้าศึกษา ด้วยตนเอง และนำมาอภิปรายในชั้นเรียน ครูคอยชี้แจงแก้ไขบกพร่องในสิ่งที่ผู้เรียน ผิดพลาดหรืออาจพิจารณามองข้ามไปครูต้องช่วยเสริมทันทีอย่างมีหลักจิตวิทยา

2.4.4 ก่อนมอบหมายงาน ครูควรสำรวจเอกสารการค้นคว้าให้ดีเสียก่อน ไม่ควรให้งานที่ผู้เรียนไม่สามารถค้นคว้าหาข้อมูลได้เป็นการทำลายกำลังใจและศรัทธาที่มีต่อครูได้ง่ายที่สุด

2.4.5 การจัดกิจกรรมใด ๆ ควรเป็นไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

2.4.6 ครูต้องประสานงานกับบรรณารักษ์ที่จะช่วยจัดหาหนังสือหรืออุปกรณ์สำหรับค้นคว้าให้มากที่สุด

2.4.7 ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเสริมความรู้และประสบการณ์ทางภาษาไทย ให้มากที่สุดเท่าที่จะอำนวย เช่น การจัดนิทรรศการ การบรรยายอภิปรายความรู้ การจัดมุมหนังสือในห้องเรียน การจัดประกวดในด้านภาษาไทยควรให้มีอยู่อย่างสม่ำเสมอ

การนำจิตวิทยาการศึกษาและจิตวิทยาพัฒนาการมาใช้ในการเรียนการสอน นอกจากจะช่วยให้ครูผู้สอนเข้าใจผู้เรียนมากขึ้นและสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่แล้ว ยังเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนด้วย โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ที่ผู้เรียนต้องฝึกฝนการใช้ทักษะทางภาษาทั้งการฟัง พูด อ่านและเขียนเป็นประจำ การเข้าใจพฤติกรรม ความรู้สึกของผู้เรียนจะช่วยให้ครูวางแผนการเรียนการสอนได้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยนำเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ระบบการสอน เทคนิควิธีการสอนที่ใช้หลักการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งในวิชาภาษาไทยและในรายวิชาอื่น ๆ ที่น่าสนใจ ดังนี้

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

สุนีย์ สอนตระกูล (2534) ได้พัฒนาระบบการเรียนการสอนแบบจัดกรอบมโนทัศน์สำหรับวิชาชีววิทยาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบดังนี้คือ

1. ตัวป้อน ประกอบด้วยจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหา นักเรียน สื่อการเรียนการสอน

2. กระบวนการ ประกอบด้วยการดำเนินการเรียนการสอนแบบจัดกรอบมโนทัศน์และการประเมินผลการเรียนการสอน การจัดกรอบมโนทัศน์เป็นกิจกรรมที่นักเรียนดำเนินการขณะเรียน ทำการทดลอง และใช้ในการสรุปบทเรียน กรอบมโนทัศน์มีลักษณะเป็นแผนภาพที่แสดงความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกันอย่างมีลำดับขั้น โดยมโนทัศน์ที่มีความกว้างอยู่ด้านบนมโนทัศน์ที่กว้างรองลงมาอยู่ถัดมาและมโนทัศน์ที่เฉพาะเจาะจงอยู่ด้านล่าง

3. ผลผลิต ประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีววิทยา และความคงทนของการเรียนรู้ของนักเรียน

การทดลองใช้ระบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ของโรงเรียนวัดบวรมงคล ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2533 ผลปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีววิทยาของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนตามระบบการเรียนการสอนแบบจัดกรอบมโนทัศน์สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนกลุ่มทดลองมีความคงทนของการเรียนรู้

ธนพร แย้มสุดา (2542, หน้า 187 – 197) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาระบบการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ที่เน้นการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมโดยใช้พอร์ทโฟลิโอ ระบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า ได้แก่การกำหนดจุดประสงค์ของระบบการเรียนการสอนที่ต้องการจะพัฒนานักศึกษาให้มีความสอดคล้องกับรายวิชาที่ใช้ระบบการเรียนการสอน คัดเลือกกลุ่มนักศึกษาที่มีความเก่งและอ่อนปนกัน เตรียมอาจารย์ผู้สอน เอกสาร สื่อการเรียนการสอนให้มีความพร้อม

2. กระบวนการเรียนการสอน มีการเตรียมความพร้อมนักศึกษา กำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองและกลุ่ม สะท้อนข้อมูลในกระบวนการเรียนรู้และการสร้างผลงาน ประเมินผลความสามารถของนักศึกษาผลหลังการเรียนการสอน ประเมินความสามารถจากพอร์ทโฟลิโอ ประเมินการเรียนรู้และประเมินผลงาน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

3. ผลลัพธ์ นักศึกษามีความสามารถในการพัฒนาการรับรู้สมรรถนะแห่งตน พัฒนาทักษะในการปฏิบัติการใช้กระบวนการพยาบาล การทำงานอย่างเป็นระบบ และความสามารถในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างชัดเจน

วิไลวรรณ สันติยากร (2541, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการออกแบบการเรียนการสอนเรื่อง การใช้คำสั่งระบบปฏิบัติการดอสสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5เพื่อโรงเรียนที่ขาดแคลนเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยนำรูปแบบการสอนที่ปรับปรุงแล้วทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเฉลิมช่วงวิทยาจังหวัดฉะเชิงเทราจำนวน 20 คน โดยใช้เกณฑ์มาตราฐาน 80/80

ผลปรากฏว่า การสอนดังกล่าวทำให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดได้ถูกต้องเฉลี่ยร้อยละ 90.16 และสามารถทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ถูกต้องเฉลี่ยร้อยละ 86.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตราฐาน 80/80 ที่ได้ตั้งไว้

รุ่งโรจน์ แก้วอุไร (2543, หน้า 142-143) วิจัยเรื่องการพัฒนาระบบการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายใยแมงมุม โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากนิสิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยนเรศวร พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยนเรศวร มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายใยแมงมุมในระดับที่ดีมาก เรียนอินเตอร์เนตได้รวดเร็วและนิสิตไม่เครียดหรือกังวล

บุญญา คงผล (2544, บทคัดย่อ, 97) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประภมศึกษาปีที่ 5 พบว่าภายหลังการเรียนนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และหลังการเรียนนักเรียนมีความสามารถในการเรียนรู้ด้านการนำตนเองสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ซึ่งแสดงว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเพียงพอที่ทำให้ผู้เรียนบรรลุผลในเชิงเนื้อหาและพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ผลการพัฒนาได้รูปแบบการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีความพร้อมในด้านทักษะพื้นฐานในการเรียนได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ ครูมีความรู้ด้านกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและมีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง วัสดุ/สื่อการเรียนการสอนมีความพร้อมทั้งหนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม คอมพิวเตอร์ช่วยสอน และวีดีทัศน์ประกอบการสอน

2. กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วยขั้นการปฐมนิเทศเตรียมความพร้อมผู้เรียน วิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา กำหนดเทคนิควิธีการและเครื่องมือในการเรียนรู้ ขั้นการดำเนินการ

เรียนโดยการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้ ปฏิบัติตามแผนการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้

3. ผลที่เกิดจากการใช้รูปแบบ ทำให้นักเรียนมีความรู้ในเชิงเนื้อหาและมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

อัญชลี เครือคำขาว (2540, หน้า 112 -116) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนวิชาจริยธรรมกับบุคคลด้วยการสอนเทคนิคศึกษากรณีตัวอย่างที่ใช้การเรียนแบบร่วมมือกับการสอนตามแนวคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศน์ พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยเทคนิคศึกษากรณีตัวอย่างที่ใช้การเรียนแบบร่วมมือมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม กับนักเรียนที่เรียนตามแนวคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศน์มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นลินี ทีหอคำ (2541, หน้า 98) ได้ศึกษาผลของการเรียนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องโจทย์ปัญหา และเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีการเรียนแบบร่วมมือมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยไม่ใช้วิธีการเรียนแบบร่วมมือ

ดาราวดี แดนราช (2542, หน้า 48-60) ได้เปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านและความสนใจในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนโดยการใช้แผนภูมิเรื่องในการเรียนแบบร่วมมือกับการสอนตามคู่มือมีความเข้าใจและสนใจในการอ่านภาษาอังกฤษสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู

นาทีฟ และอมาลยา (Native & Amalya, 1986, p. 44 อ้างอิงใน อัญชลี เครือคำขาว, 2540, หน้า 42) ได้ทำการศึกษาวิจัยผลของการใช้ยุทธวิธีการเรียนแบบร่วมมือที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับเกรด 6 โดยการเปรียบเทียบกับการเรียนรู้แบบกลุ่มเดิมกับการเรียนแบบร่วมมือ 3 แบบ คือ การเรียนแบบสะสมความรู้ การเรียนแบบร่วมมือ ร่วมกลุ่ม และการเรียนแบบรับผิดชอบต่อตนเอง ผลการวิจัย พบว่า การเรียนแบบร่วมมือ 2 ใน 3 วิธี กับการเรียนแบบกลุ่มเดิมมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สลาวิน (Slavin, 1990, pp. 34 - 53) ทำการศึกษาผลของการเรียนแบบร่วมมือในการเรียนการสอนพบว่า การเรียนแบบร่วมมือช่วยเพิ่มความภาคภูมิใจในตนเอง เกิดความเชื่อมโยงประสบการณ์ในการเรียนรู้กับกิจกรรมอื่นและเรื่องอื่น ๆ ใช้เวลาในการเรียน ติดตามการเรียนและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ดูเรน และเซอริงตัน (กาญจนา สุจินะพงษ์, 2539, หน้า 19) ได้ศึกษาผลการใช้ยุทธวิธีการแก้ปัญหากับนักเรียนเกรด 7 และ 8 จำนวน 4 ห้องเรียน โดยใช้วิธีการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค 4 คน กับการแก้ปัญหาเป็นรายบุคคล พบว่านักเรียนกลุ่มที่ทำงานร่วมมือกันสามารถจดจำและประยุกต์ใช้ยุทธวิธีการแก้ปัญหาได้ดีกว่ากลุ่มที่ฝึกแก้ปัญหาเป็นรายบุคคล

แกลตัน (Galton, 1996, pp. 29-39) ทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการเรียนแบบร่วมมือ ที่มีต่อนักเรียนที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านพื้นฐานครอบครัวและความแตกต่างในเชื้อชาติ พบว่า นักเรียนมีความสามารถทางการเรียนเพิ่มขึ้น แต่ครูต้องชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจจุดประสงค์ของการเรียนแบบร่วมมือ จึงจะเกิดผลดีกับนักเรียนอย่างแท้จริง

ประไพศรี สิริวงศ์ (2540 อ้างอิงใน พิศวาท คะลีล้วน, 2541, หน้า 13 -19) ได้ศึกษาการนำวิธีการสอนแบบธรรมสากัจฉาไปใช้พัฒนาความคิดรวบยอดในการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งวิธีการสอนแบบธรรมสากัจฉามีดังนี้

1. การแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ

2. การค้นพบความรู้ โดยฝึกฝนทักษะการจับประเด็นความรู้และนำมาแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่มของตน

3. การรวบรวมความรู้ เพื่อเป็นแนวคิด ความเชื่อ แนวปฏิบัติ โดยเลือกและรวบรวมเรื่องราวมาวิจารณ์และประเมินค่า

4. การพิสูจน์ความรู้ เป็นการนำความรู้ ความคิด ความเข้าใจ มาทดลองใช้ในปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา มีพัฒนาการทางความคิดรวบยอดดีกว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนตามคู่มือครู นอกจากนี้ยังพบลักษณะเด่นของวิธีสอนแบบธรรมสากัจฉาที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ซักถามจนได้ข้อสรุปความรู้ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดรวบยอดของตนอย่างต่อเนื่องและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทำให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะทางภาษาด้วย

นลินี บพิตรสุวรรณ (2537, อ้างอิงใน อุษา ประยงค์รัตน์, 2541, หน้า 69 - 78) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถทางการเขียนภาษาไทย และเพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการเขียนภาษาไทยของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับการสอนตามคู่มือครู นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษามีความสามารถทางการเขียนภาษาไทยและมีแรงจูงใจในการเขียนภาษาไทยสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครูเพราะการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษายึดหลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิสัมพันธ์ในการใช้ภาษาระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน รวมทั้งยึดกระบวนการเรียนอย่างเป็นธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

โดยเริ่มจากการเข้าใจความหมายหรือการสร้างความคิดรวบยอดทางภาษาหลังจากนั้นจึงพัฒนาทักษะการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน นอกจากนี้การจัดกิจกรรมที่เป็นการใช้กระบวนการคิดทำให้นักเรียนมีโอกาสคิดอยู่ตลอดเวลา กิจกรรมการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนได้มีโอกาสแสดงความรู้ความคิดอย่างเต็มที่โดยผ่านกระบวนการกลุ่มซึ่งเป็นการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง เกิดการตื่นตัว กระตือรือร้น และเข้าร่วมกิจกรรมทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีเพราะสามารถทำงานที่ตนได้รับมอบหมายได้สำเร็จ นักเรียนจึงมีกำลังใจและอยากเรียนรู้เพิ่มขึ้น

สำรวย ธรรมวิจิตร (2536 อ้างอิงใน อุษา ประยงค์รัตน์, 2541, หน้า 45 - 55)ได้ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านและแรงจูงใจในการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนอ่านโดยใช้โครงสร้างระดับยอดกับการสอนอ่านตามคู่มือครู พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้โครงสร้างระดับยอดมีความเข้าใจในการอ่านและมีแรงจูงใจสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู เพราะนักเรียนที่ได้รับการสอนอ่านโดยใช้โครงสร้างระดับยอดสามารถนำความรู้ไปวิเคราะห์เรื่องที่อ่าน ทำให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดในเรื่องที่อ่านได้เร็วขึ้นและจัดลำดับเรื่องราวที่อ่านได้ดี การฝึกวิเคราะห์โครงสร้างระดับยอดเป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถค้นพบคำตอบด้วยตนเอง รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นพร้อมทั้งเสนอความคิดของตนเองได้

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University